

BARÁTFÜLEK,

Motto: *Ne félj oh jámbor olvasó, –
Nem a hosszijából való!*

HARMADIK FÜZET.
SZENT ELMÉLKEDÉSEK

PAPSÁG VÉRSZOMJA,

AZ INQUISITIÓ GAZTETTEI,

AZ

ÚJ SYLLABUS KÁROMKODÁSAI

ÉS A

ZSINAT EGYÉB BOTRÁNYAI FELETT

IGAZHÍVŐK SZÁMÁRA

PAPRAMORGÓ.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1870.

I.

A zsinat káromkodik.

IX. Pius pápa s ultramontán csatlósa azt hirdetik, hogy a zsinatot a szentlélek vezérli.

II. Pius pápa egy gyöngye perczében bevallá, hogy emberi szenvedélyek vezérlik a zsinatot.

Melyiknek van igaza?

A tények az utóbbinak adnak igazat. A szentlélekről ugyan feltehető legalább az, hogy consequens, igazságszerető, emberséges. Remélem e tulajdonokat Róma papjai sem fogják a sz. háromság e tagjától megtagadni.

S valjon van-e consequentia a zsinatokban?

Két zsinat elítélte aranyuszájú Jánost, – egy harmadik szentnek elismerte.

A 754-iki constantinápolyi általános zsinat elvété a képimádást, – amiért későbbi zsinatok által „bolondok és atheisták gyűlésének” neveztetett el.

Van-e bennök igazságszeretet?

Ki ne ismerné a fanatismus azon undok tetteit, melyek zsinati autorisáció nyomán követték el?

„Amint a fanatizmus szelleme egy nemes kedélyben gyökeret vert, lassanként kiírtja belőle az erény és igazságszeretet elveit,” – mond Buckle. Hát még mire megy nem nemes, hanem római lélekdressura által megromlott kedélyekkel?

Van-e humanitás a zsinatokban?

Nem akarom azon temérdek papírra rakott kegyetlenséget idézni, melyet a zsinatok végzéseikben s határozataikban elkövettek, – csak gondolatok azon zsinatokra, melyeken a püspökök vallási verekedésekben bevert koponyákkal jelentek meg, hogy egy mást az ülésteremben agyonverjék.

Több ily gyülekezet emlékét tartja fenn az egyháztörténelem. Legnevezetesebb köztök a 449-ben Ephesusban tartott, mely általában „rabló-zsinat” néven ismeretes a históriában, melyen Dioskur püspök úgy elverte Flavian pátriárkát, hogy ez belehalt a szent tanácskozásba.

De ha csak ez egy zsinat kapott ily választékos melléknevet az egyházi történelemben, volt több is, mely azt megérdemelte volna.

Megérdemelte volna a 431-ben tartott epehezusi is, melyet a császár, ismerve az egyház fejeinek verekedő természetét, katonai felügyelet alatt tartatott meg. A zsinat képe, mintha csak látnoki megjósolása akarna lenni egy magyar tisztújításnak, az ólmosbotok szép korszakából. Cyrillus és Nestorius voltak az ellenfelek. Cyrill egy sereg egyiptomi matrózt hozott magával Alexandriából. Elfoglalja a gyűléstermet, mielőtt

az ellenfél megérkezett volna, – tout comme chez nous – s Nestoriust pártjával kiátkoztatja. Hat nap múlva megérkezik az antiochiai pátriárka, s a maga pártjával viszont Cyrillt átkoztatja ki. A kortesfogások által összebonyolított kérdést végre a császár hatalmi szava vágja ketté. Cyrill megvesztegeti az udvar főembereit, felláztatja a constantinápolyi barátokat; s szövetségben a császár testvérével, Pulcheriával, ki Nestoriusnak esküdt ellensége, mert szerelmi titkait kifecsegte, sikerül vetélytársát megbuktatnia. Az egyház története egy új eretnek felekezet kiátkozásával gazdagodott meg.

Valóban lélekemelő egy látvány ezek a szentlélek által sugalmazott zsinatok!

Távol legyen tőlem ily véres jeleneteket jósolni a mai zsinatnak.

A mai szent atyák be nem verik többé egymás fejét.

Minek is tennék? Valjon érdemes volna-e beverni olyan fejeket, melyek csak arra valók, hogy minél mélyebben meg tudjanak hajolni?

Mert ezt cselekszik a mai zsinat hősei, semmi egyebet.

Hogy ily körülmények közt miféle kilátásaink lehetnek a mai zsinaton? ezt a többi közt azon új sylabus is bizonyítja, mely a gyűlés elébe terjesztetett, s kétségkívül el fog fogadtatni.

Soha még zsinat nem használt a jó ügynek, nem fog: ez sem. Minden tette reakció izzad, s ily tettek ma csak azon örvényt hozzák közelebb, mely Rómát fenyegeti. Még azon reformokról sem tétetik említés, melyek még a tridenti zsinaton is csak csekély szótöbbséggel vették el.

A zsinat püspökei a pápa kolomposága alatt körülállják a modern civilisáció nagyszerű palotáját, s vásott utcagyerkőcök módjára sárral dobálják be annak falait!

És a sár piszkol, az igaz, de ne feledjétek, hogy e piszkot egy langyos eső lemossa az erős falakról, s vigyázzatok, nehogy ez eső a ti könyhullatástok legyen!

De lássuk színről-színre azon újabb szitkozódó poemáját ő szentségének, mely „*Canones de Ecclesia Christi*” cím alatt elfogadás végett a zsinat elé terjesztetett.

A II. kánon mindjárt így szól:

„Ha valaki állítja, hogy az egyház nem kapott Kristus-tól semmi határozott s változatlan formát, hanem hasonlólag a többi emberi társaságokhoz, az idő viszontagságainak és alakító erejének alá volt vetve, vagy hogy ezek alá vethető: átkozott legyen.”

Ha Deák Ferencznek azon szellemdús megjegyzése, mely szerint a sajtótörvénynek tulajdonkép csak e három szóból kellene állania: „Nem szabad hazudni,” valahol valósággá lenne, úgy a syllabus készítőit mi sem menthetné meg a szigorú elítéltetéstől; ha-

csak azon, közönséges emberi elmének minden fogai máf meghaladó szemtelenség nem, melylyel ily nyilvánvaló hazugságok a világba löketnek.

Mert valjon hol van századokon, sőt egy ezredéven át, – mely alatt a pápaság még nem is létezett, – azon határozott s változatlan forma, melyet Kristus adott volna az egyháznak?

Mert valjon, aki csak távolról sejt valamit a históriához, tagadhatja-e jó lélekkel, hogy az egyház igenis, alá volt vetve az idő viszontagságainak és alakító erejének?

Nem tud ő szentsége semmit a metropolita-rendszer küzdelmeiről a pápasággal s végre bukásáról? – nem ismeri a pápák és császárok harcait, melyek oly lényegesen befolytak a római egyház alkotmányának fejlődésére? – nem hallotta hírét a reformációnak, mely szinte hatalmas befolyással volt az egyház külső formájára?

Azt hiszem, hogy arról, ki magának csalhatatlanságot vindikál, nem szabad feltennünk, hogy nem tudja azt, amit a legutolsó káplán is tud, ha valaha bepillantott az egyháztörténetbe.

Ha tehát nem a bornírtsággal határos tudatlanság, akkor ugyan mi egyéb mondatja e szavakat az új syllabus készítőivel, mint azon elhatározott szándék: a lehető legnagyobb hazugságot dobni a világ szeme közé?

Én harmadik alternatívát nem képzelhetek.

S ha okát kutatjuk e nagy buzgóságnak, melylyel

Róma a nyílt hazugságok mezejére veti magát, úgy a papok azon általános hajlamán kívül, melynél fogva vérökben van másokat rászedni, még egy okát látjuk e vakmerőségnek.

Róma a stabilismust prédikálja, amióta látja, hogy minden változás csak az ő rovására lehetséges.

E képtelen és oktalan elv védelmére, mely csakis a papi osztály kasztérdekeinek szolgálhat, előveszi a régi methodust: isten nevével takarózni; s *Krisztust*, midőn ráfogja, hogy a római egyház mai ész- és igazságellenes alkotmánya közvetlenül tőle ered: *pellengérre állítja*.

Ezen, Krisztus emléke ellen irányzott erkölcsi merénylet támogatására aztán meghamisítja a múltat, s arcul veri a históriát, melynek bizonyossága szerint a papok létezésétől kezdve a római pápa primátusáig az egyház egész alkotmánya csupán históriai tény, – sem több, sem kevesebb.

A pápa megtagadja a római egyház történetét, melyet, ha lehetne, szívesebben megtagadnának az emberi nem barátai, mert Róma története nem más, mint siralmas krónikája az emberi szellem félszeg gyöngeségeinek.

De aki a papokat ismeri, azt az ily eljárás meg nem lepheti. Meghamisítani mindent a természettudományon kezdve a históriáig, ez a kath. irodalom jellemző vonása. S miként ne tenné ezt a szegény IX. Pius és jezsuita kamarillája?

„Az egyháztörténet tendentiózus kezelésének s

elferdítésének legnagyobb mesterei a jezsuiták, úgy-
mond *Janus*, ép annyi tudománnyal, mint mérséklet-
tel írt munkájában. Nekik sohasem került nagy fárad-
ságukba egyháztörténetet *csinálni*; e téren ők hihe-
tetlen eredményeket bírnak felmutatni. – E helytt,
nem tekintve apokryph csudatételek és szentek legen-
dáinak feltalálása és elterjesztésében mutatott buzgó-
ságukra, minőkkel a hívő világot elárasztották, csak
azon nagyszerű *hamisításra* hivatkozunk, melyet Spa-
nyolország egyháztörténetén elkövettek. Ők Spanyol-
országot egy egészen új, úgy rendérdekeiknek mint
nemzeti vágyaiknak s a fogantatási dogmának meg-
felelő egyháztörténettel látták el; mely természetesen
nem teremhetett máskép, mint oly módon, hogy egy
szerzetes-társuk, Roman de la Higuera krónikákat ko-
holt, s archaeologiai emlékeket készített, a hozzájuk szük-
séges ereklyékkel, melyeknek valóságát külön e célra
produkált csudatételeknek kellett bebizonyítaniok.”

*

A VIII. kánon így hangzik:

„Ha valaki állítja, hogy az egyház csalhatatlansága
csak azokra szorítandó, melyek az isteni kinyilatkoztatás-
hoz tartoznak, s hogy más igazságokra ki nem terjed, melyek
szükségesek arra, hogy a kinyilatkoztatásnak az egyházban
lerakott összesége megőriztessék: átkozott legyen.”

Íme az universalis csalhatatlanság mindenben!

S e csalhatatlanságot ketten követelik magoknak,
először a római pápa, másodszer az egyház. *Ketteler*
úr, Mainznak hírhedett érseke a jelen zsinatról írt

könyvében különösen nagyra van az egyház csalhatatlanságával, melyet szerinte a szentlélek igazgat.

Távol legyen tőlem, a mainzi ezermesterrel polemizálni. Vannak irodalmi termékek, melyekkel erkölcsi lehetetlenség, vitatkozásba bocsátkozni. Ki fog például polémiát kezdeni egy álmoskönyv ellen? Már pedig Ketteler ur könyve csak oly ponyvairodalmi termék, azon különbséggel, hogy velin-papírra van nyomtatva.

De mikor ily teli szájjal hirdetik az egyház csalhatatlanságát, méltó lesz azt keresnünk, hogy ugyan miben nyilvánul?

Talán azon famozus természettudományi, földrajzi, s más tanokban, melyekkel a szent zsinatok a patristicismus rendszerétől fogva Galileiig, sőt tovább is, a világot elárasztották?

Vagy talán az egyház dogmáiban, melyek minden reális alap nélkül, szenvedélyes, gyakran véres viták folytán, vagy plane egy nagyravágyásában észvesztett pap parancsszava következtében jöttek létre?

Ami az elsőt illeti, megfelel rá minden iskolás gyermek, ki a természettudományból s geográfiából többet tud, mint a csalhatatlan egyház; ami a másodikat: – ugyan nézzetek végig a katholicismus dogmáin!

Valódi satyráját képezik e dogmák Kristus egyszerű és tiszta tanainak, ki soha effélékkel nem foglalkozott, s ki, ha feltámadna, elképedne az abszurdumok azon rengeteg halmazán, mely azóta az ő firmája alatt találtatik a világ elé. Az egyház e dogmákba belevett

minden képtelenséget, amit maga, vagy előtte mások feltaláltak; példa erre IX. Pius legújabb dogmája, melyet közép- és alsó-Ázsiának majd minden vallástörténetében, sőt még világi históriájában is feltalálunk, – hiszen *Dsingis khán* a maga hetedik ősét is már egy szüz szeplőtlen fogantatásából számlázottnak hirdette!

Az egyház – nem is csalhatatlanságának, de – bölcseségének – ha volna – mindenekelőtt a dogmákban kellene nyilatkoznia, s ha ezeknek tartalma olyan, hogy minél többet hisz valaki belőlök, annál ostobább lesz, ha hatásuk mai nap az, hogy minden új dogma csak kevesbíti a valódi katolikusok számát, ugyan mit hozhatnak fel az egyház csalhatatlansága mellett, – hacsak némely fufangos theologusok azon állítását nem, mely szerint az egyház „észellenes tanai már csak azért is isteni eredetűek, mert fel nem tehető, hogy ember által gondoltattak volna ki?”

*

E csalhatatlanságára az egyháznak az új syllabus oly zsarnoki hatalom tanát építi, melynek ma már gondolata is mulattató, mondván a XI. kánonban:

„Ha valaki állítja, hogy Kristus urunktól és üdvözítőtől csak annyi jogot nyert az egyház, miszerint csak tanács és rábeszélés által kormányozhat, nem pedig törvények által parancsolhat, s hogy az eltévedetteket és megátalkodottakat külső végrehajtás és üdvös büntetések által nincs joga fékezni és kényszeríteni: átkozott legyen.”

Haben's sonst keine Schmerzen?

A hit nem tűr kényszert, s ennek már fogalma is ellenkezik a vallás és egyház minden fogalmával, – „Nihil tam voluntarium, quam religio” – monda már *szent Pál*. És Róma még ma sem ismeri el más meggyőződés jogosultságát, még ma is terrorizmust hirdet.

Mert valjon mi következnek e kánon megvalósulásából egyéb, mint egy általános inquisitio, melyben az emberi nem két részre oszlanék, egyre, mely gyilkol, s egyre, mely gyilkoltatik?

*

De tudja a pápa, minek neki e szörnyű hatalma az egyháznak,

„Ha valaki állítja, – így szól a X. kánon, hogy az isteni származású egyház csak az egyenlők társasága, a püspökök pedig bírnak ugyan benne tisztet és méltóságot, de nem isteni felszentelésből származó kormányzati jogot, mely általuk szabadon gyakorolható: átkozott legyen.”

Mi rejlik azonban ezen, a püspököknek szabadon gyakorolható absolutismusáról szóló tanok alatt, elképzelhetjük magunknak, ha felvesszük azon szolgai helyzetet, melyben a püspökök alávétvék a pápáknak.

Mert közvetlenül és kánonilag csakis a pápának vannak alárendelve a püspökök, még ott is, a hol nem általa neveztetnek ki, mint Magyarországon, aminek megfelel azon formula, melylyel élni szoktak: „Mi

isten és a szentszék kegyelméből X-i püspök vagy érsek.”

A püspökök ekkép nyíltan elismerik, miszerint maguk felett más hatalmat a pápánál nem ismernek; s hogy ennek mennyire alá vannak vetve, mutatja esküformulájok, melyben ma is hitet tesznek rá „hogy uroknak, a pápának jogait, tiszteletét, szabadalmait s tekintélyét védeni, előmozdítani s gyarapítani fogják.”

Minden püspök inasi engedelmességgel tartozik a római szultánnak, kinek képtelen hatalmáról traktálnak az új syllabus következő tételei:

„XIII. kán. Ha valaki állítja, hogy szent Péter apostol nem minden apostolok fölé Kristus által helyezett ieje-delem, s nem feje az összes látható egyháznak, vagy hogy őt csak tiszteleti s nem hatalmi elsőség illeti: „átkozott legyen.”

„XIV. kán. Ha valaki állítja, hogy nem Kristus rendeletén alapszik, miszerint sz. Pétor az összes egyház feletti főnökségben folytonos utódokkal bír, vagy hogy a római pápa Péternek az egyházi főnökségben nem isteni jognál fogva utódja: átkozott legyen.”

„XV. kán. Ha valaki állítja, hogy a római pápa csak felügyeleti és kormányzati joggal bír, nem pedig a legfőbb és legteljesebb hatalommal az egyház felett, vagy hogy a pápának e hatalma nem rendes és közvetlen az összes egyházban és ennek egyes részeiben: átkozott legyen.”

Ugyan érdemes volna-e a papírt vesztegetni annak bebizonyítására, hogy e „*legfőbb és legteljesebb hatalom*”, ez universalis despotismus eszméje, melyhez Róma még mindig ragaszkodik, ma már ép oly lehetetlen, mint nevetséges?

Nem kevésbé képtelen dolgokat tanít az új syllabus az *állam* és *egyház* közti viszony tekintetében, mondván:

„XVI. kán. Ha valaki állítja, hogy az egyházi független hatalom, melyet az egyház Kristustól származottnak tanít, s a világi legfőbb hatalom nem fér meg egymás mellett úgy, hogy mindkettőnek jogai sértetlenül maradjanak: átkozott legyen.”

„XIX. kán. Ha valaki állítja, hogy a politikai állam törvényei, vagy az emberek véleménye irányadója a lelkiismeretnek a nyilvános és társadalmi cselekményekre nézve, vagy hogy az egyház hatalma nem terjed ki annyira, hogy ezek fölött ítéljon, vagy hogy polgári törvények megengedhetik azt, a mi isteni jognál fogva tilos: átkozott legyen.”

XX. kán. „Ha valaki állítja, hogy az egyház által hozott törvények nem bírnak több kötelező erővel, mint mennyire megerősítetnek a polgári hatalom által, vagy hogy csak a polgári hatalom erejénél fogva van joga az egyház legfőbb tekintélyének vallásdolgokban ítélni és határozni: átkozott legyen.”

Tehát még mindig uralkodnak Rómában azon régi eszmék a világ rendjéről, melyek szerint az egész világ pápai hűbér, s minden ember engedelmességgel tartozik a római pap szeszélyeinek!

E szerencsétlen férgek, melyek a római hierarchia omlatag épületének falrepedéseiben élődnek, még most sem mondtak le azon vad ábrándról, hogy ketős uralmat állítsanak a világ fölé, egy papit s egy világit!

Nem! Róma papjai egy világot akarnának, mely

felett nagyobb úr ne legyen a pápánál, – hóbortos paródiájául a chinai birodalomnak, mely az örök „kettős” mintaképe, melyben a császár az eget, a nép a földet képviseli.

Hogy az olvasó teljesen felfoghassa e kissé homályos szavakba burkolt tételek értelmét, legyen szabad *IV. Pál* pápának egy bulláját idéznem, melyben a pápai főhatalmi igényeket szabatosan formulázva találjuk.

A „*cum ex apostolatus officio*” bullában az említett pápa „apostoli hatalma teljességéből” – melyet mint láttuk, *IX. Pius* úr is praetendál magának, a következő tételeket állítja fel:

1. A pápa, ki mint pontifex maximus e földön istennek helytartója, teljes hatalommal bír a népek és királyságok felett; ő ítél mindeneket, s e világon senki által nem ítéltethetik.

2. Minden uralkodók és fejedelmek, nemkülönben minden püspökök, amint az eretnokség vagy egyházszakadás bűnébe estek, anélkül, hogy bármely jogi formalításra szükség volna, visszavonhatlanul le vannak téve, minden uralkodási jogtól örökre megfosztvák, s halálos büntetés alá esettek. Csendes megtérés esetében egy kolostorba záratnak, hogy itt életfogytiglan kenyéren és vízen vezekeljenek.

3. Egy eretneknek vagy szakadárnak talált fejedelemnek senkinek sem szabad segílyt nyújtani, még pusztá emberi érzületből sem; a mely uralkodó ezt tenné, tartományát rögtön elveszti, mely aztán

más, a pápának engedelmes fejedelmekre száll, kik azt elfoglalják sat.

Íme, világosan kifejezve azon igények, melyek Rómában még ma is tápláltatnak.

E pratensiók lehetetlen voltát felesleges volna bizonyítani.

De a nevetségesnek közönséges mértékét meghaladja az, midőn ily igények oly időben hirdettetnek, melyben a pápa többé-kevésbé nyílt küzdelemben áll a civilisait világ minden tartományaival. „A mai világ, a mai civilisáció története, folytonos harc az egyház s a világi hatalmak közt, – monda *Castelar* m. é. május 5 -kén a spanyol parlamentben, a lelkiismereti szabadság felett tartott jeles beszédjében. Az egyház harcolt Austriával József törvényei miatt, Toskánával Leopoldéi miatt, I. Napóleonnal a concordátum interpellációja miatt, III. Napóleonnal a Márkák s Umbriábani forradalom s politikai reformok iránt adott tanácsai miatt, a régi Sardiniaival Sicardi törvényei miatt, melyek a papi bíraskodást megszüntették, az új Sardiniaival Cavour gróf politikája miatt, küzdött Sveiczczal azon katolikus kantonok pártján, melyek a Sonderbund harcában annyira mentek, hogy meg akarták semmisíteni a confoederációt, nehogy az egyháztól el kelljen szakadniok; küzdött Freiburg cantonnai a fegyelem kérdése miatt, Tessinnel a polgári házasság miatt, Belgiummal, e saját emlőin felnevelt leányával az egyetemi s főleg a gehti oktatás miatt; küzdött Spanyolországgal, mely egykor feláldozta

magát, hogy a pápák politikai s papi hatalmát megmentse, küzdött ellene a legnagyobb viszontagságok napjairan, az utolsó polgárháború alatt; küzdött az új világgal, melyet Columbus adott neki, hogy a katolikus egységnek Európában elvesztéseért kárpótolja; Új-Granadával a papság állami fizetése miatt, Mexikóval az egyházjavak beváltása miatt, az argentin confoederatióval a vallásszabadság miatt sat.”

Bizony szent atyám, kutya van a kertben!

Oly korban, midőn minden állam, mely csak kevéssé is kezdi magát megbecsülni, nem kerülheti el az összeütközést a római székkal, – oly korban közel van az idő, melyben szentséged kénytelen lesz beadni a kulcsot.

Remélem, hogy nemsokára *Magyarország* is azon szerencsésebb és tiszteletreméltó államok sorába lép, melyek szentséged kisebb-nagyobb átkozódásait kiérdemelték, és akkor, ha szentséged nem röstell hozzánk magyarokhoz is ily ékes jargonban beszélni a pápai hatalomról, olyan gúnyhahotát fog felverni a négy folyó honában, melytől bizony meging szüette trónusa!

VII. Pius 1805-ben azt írta a bécsi nunciushoz, figyelmeztesse a kormányt, miszerint eretnek uralkodó alattvalói a kánonjog szerint felmentvék iránta minden hűségétől és polgári kötelességtől.

Ugyan szent atyám, ki oly nagy hangon szájhösködöl ma a Vatikánban, miért nem kísérted meg egyszer e jog gyakorlását? – tér és alkalom volna rá

akármennyi. Hiszen nincs Európában uralkodó, ki több ízben ne esett volna már eretnokség bűnébe, nem veszem ki még az egyház kedvenc gyermekét, Franciaország fejét, nem még az európai reakciónak századokon át matadorját, Austria császáriját sem. Mily szép volna valamennyit dethronizálni, s a megürült trónokat hűséges *Török Jánosokkal* és *Szilágyi Virgilekkel* betölteni!

Nagyon sokat papol szentséged a maga legfelsőbb hatalmáról, ugyan lássuk hát egyszer a medvét!

Hic Rhodus! szent atyám, s ha ugorni nem tudsz, tanuld meg: *sitacuisses*. . .

Jellemző a papság szellemére nézve, hogy mivel igyekszik a pápa a világi uralkodókat e szájhösködésért kiengesztelni.

A XVII. kánon így szól:

„Ha valaki állítja, hogy azon hatalom, mely a polgári társadalom kormányzására szükséges, nem isteni eredetű, vagy hogy ennek magából az isteni rendelésből nem szükséges engedelmeskedni, vagy hogy annak az ember természeti szabadsága következtében ellenállni szabad: átkozott legyen.”

Azon dölyfös hengegést, melyet az egyház és állam közti viszony kérdésével elkövetett, ő szentsége e kánonban avval akarja helyreütni, hogy a *világi absolutismust is dogmává emeli*.

Elkoptatott eszközök!

Volt idő, midőn még elhitték a fejedelmek, hogy

„csak a jó katolikus lehet jó alattvaló,” el még azok is, kiknek Spanyolországban, Nápolyban, Sardiniaiban, Portugáliában, Franciaországban, katolikus alattvalóik folytonos forradalmi ellen kellett küzdeniök, de ma végre nemcsak a népek világosodnak fel, hanem az uralkodóknak is kezd szemök megnyílni.

S ha nem nyílik is meg teljesen, – ott van a nép, az majd felnyitja szemüket. E nép nem fogja feledni, hogy a mióta *III. Ince* elátkozta a magna chartát, egész mai napig, midőn Pius úr Spanyolországban a felekezeti szabadság törvényét; Mexikóban a vallás és sajtószabadság, Austriában a polgári házasság törvényeit semmiseknek deklarálja, a papság folyton irtó harcot küzd a szabadság ellen. Nem fogja feledni, hogy puskaportoronynak nevez minden alkotmányt, mely a trónt légberöpitéssel fenyegeti, nem fogja feledni, hogy *nincs szabadság* a civilizált világban, *melyet ne Róma ellenére vitt volna ki!*

*

Az új syllabusnak számos humoristikus és képtelen tételei közt van olyan is, mely alkalmat nyújt egy oly themáról értekezni, melyről még alig volt szó e füzetekben.

A „*máglya és gazdasszony*” jelmondatnak első része ez. A második majd alkalmilag be fog következni.

II.

A papság vérszomja.

Brillat-Savarin híres könyvében, melyet az izlés physiologiájáról írt, egy nagy hézag van. A szellemdús francia elfeledett külön értekezni a papok gustusáról, mely esetben *egy* terjedelmes kapitulumot kellett volna a *vérenek* szentelnie. Ez a papság „leibspeiz”-za, ezt szomjazza a telivér pap a napnak minden órájában.

Nem akarom azonban frivol éceléssel tárgyalni e szörnyű matériát, melyről ez alkalommal értekezni kívánok erősebb idegzetű olvasóim előtt.

A jelen zsinaton akadt egy istentől elrugaszkodott pap, név szerint *Hassun ciliciai* pátriárka, ki azon komikus gondolatra jött, hogy az egyháznak, mint a béke intézetének, fel kellene szavát emelnie a népek anyagi s szellemi fejlődését oly nagy mértékben gátló álló hadak ellen. A jámbor keleti pátriárka azonban kettős csalódásnak esett áldozatul, midőn ez eszméjével a nyilvánosság elé lépett.

Először azért, hogy hatást vár az egyház felszólalásától. A katolikus papság ezer év óta annyi

bolond és gonosz dolog mellett szólalt fel, hogy a világ már megszokta rá nem hallgatni.

Másodszer azáltal, hogy a római ú. n. „egyházat” a béke intézetének, s annak papjait a béke apostolainak tartja. A római egyház azonban a valóságban egy embercsontból épült, vérrel vakolt templom, melyben professionals hóhérok hirdetik a véröntás igéit.

Ha e szavakért sajtópöört találnának a nyakamba akasztani, nem nagy fáradságomba kerülne azok igazságát bebizonyítani.

Hogy a római egyházban *véröntást hirdetnek*, bizonyítja az egyház „legszentebb” törvénye, midőn a *gyilkosságot védelmébe veszi*, mondván: „Nem tartjuk gyilkosoknak azokat, kik a kath. anya (az egyház) iránti buzgalomból néhány eretneket megöltek.” (Lásd Caus. XXIII. qu. 6. C. excommunicatorum.)

IX. Pius pápa, ki úgy a csatatéren, mint a vérpadon lemészároltatja legjelesebb alattvalóit, kinek egyik keze a mentanai hősök, másika a Montik és Tognettik véréből gőzölög, különféle alkalmakkor maga is prédikálja e katolikus elvet.

Az sem érdektelen, mikép igyekszik ő szentsége a maga álló seregének fenntartását igazolni. Vagy két hónap előtt szórói-szóra így szólt seregei vezéréhez, Kanzler tábornokhoz:

„Nem igaz, hogy Kristusnak nem volt serege, s hogy szükség esetén erőszakhoz nem folyamodott.

(Tán akkor, midőn tanítá: ha valaki kövel megdob, dobd vissza kenyérrel?) Az evangéliomból tudjuk, hogy az olajfák hegyén monda tanítványainak, miszerint minden percben 12 légió angyalt gyűjthet maga köré; erőszakhoz nyúlt, midőn ama kor garibaldistái (ipsissima verba) a kertbe nyomultak, hogy elfogják: öntudatlanul összerogyatta őket. (Ha már el kell tűnünk, hogy IX. Pius ilyen charlatanériákat fog Kristusra, szívesen eltűrnők az angyali légiókat is. Tartson belőlök őszentsége akármennyit, s rogyasson őszsze valamennyünket, az ellen nincs kifogásunk, – ha tudja; de ne csináljon vérengző tigris Kristusból, ki tanítá: ha valaki egyik orczádon megüt, tartsd oda neki a másikat.) Ami sz. Pétert illeti, nem volt ugyan serege (Bizony pedig egyúttal ezt is hozzáfűlenthette volna őszentsége!) de volt egy tulajdona, becsesebb ezer hadseregnél: ha valaki akarátának ellenszegült, egy szavával meg tudta ölni, mint Ananiás és Saphir bizonyítják. (Ördögös egy fickó lehetett ez a sz. Péter!) Én nem bírok e becses tulajdonnal, (ezerszer sajnálandó IX. Pius!) azért katonákra van szükségem apostoli székem tekintélyének fenntartására.”

Így beszél a pápa 1870-ben.

Aki ebből nem ért, az vegye a fejét hóna alá és álljon be Lonkay Antal utódjának.

*

Különben őszentsége csak a 19. század hangján, csak szelidebb s diplomatikusabb szavakban hirdeti

azt, amit régibb századok papjai és pápai nyíltan prédikáltak, t. i. a gyilkosság megengedett voltát.

A gyilkolás különféle eszközei Róma legrégebbi symbolumai, a szabad emberölésről szóló tanok a római, egyház legősibb tradíciói közé tartoznak. Nézetek végig azon bűnkrónika lapjain, melyet egyháztörténetnek nevezünk: – mennyi embert sütöttek meg a római papi gyomor kielégítésére!

A keresztyén szeretet papságának különös hajlama e kegyetlenségre visszavihető egyházunk megalapítására. A sz. írásból látjuk, hányszor szegték meg már az apostolok mesteröknek a felebaráti szeretetről szóló tanait, hányszor kellett őket Kristusnak ily tettek miatt megdorgálnia.

Ez apostoloknak a papság erényeit nem, csak bűneit öröklé; de ezeket tízszerezett mértékben.

Míg a keresztyénség maga üldözött vagy túrt felekezet volt, a papságnak természetesen nem igen volt alkalma véres passióit kielégíteni. Mióta azonban Constantin által uralkodó egyházzá emeltetett, megindultak az üldözések minden ellen, mi a papság haragját magára vonta. Már a 4. században *Arim* iratának megégetés végetti kiadása halálbüntetés terhe alatt lőn megparancsolva, s már 385-ben meghozatott az első halálbüntetés eretnokség miatt.

Néhány püspök még protestált a tény ellen, mert a dolog új volt. Kezdetben ugyanis inkább sajátkezüleg, semmint bérlett kezek által szeretett a papság vért ontani. Példa erre a *donatisták* ellen Afrikában

vitt nyílt ütközetek, példa rá *Teophil* alexandriai pátriárka, ki maga fegyveres kézzel exequálja a zsinati átkokat, példa rá a barátok, kik Origenes tisztelete és gyűlölete által pártokra szaggatva formális csatákat vívtak egymás ellen, példa rá azon temérdek vér, mely a sz. háromság feletti vitákban elomlott.

A fanatizmus és vérszomj e kicsapongásairól- az egyház sietett a bűn jellegét lemosni, midőn legtekintélyesebb emberei által a kegyetlenség tanait prédikálta, s a gyilkosságot megengedettnek hirdette. Már aquinói *Tomás* írta, miszerint a nemkatholikusok pokolba jutnak, hogy „az üdvözültek az égben az elkárhozottak *kínjainak szemléletében gyönyörködve*, saját boldogságukat jobban élvezhessék.” Sz. *Jeromos* pedig a papság véres tetteit menteni szándékozván, monda: „Ami isten iránti jámborságból követtetik el, nem kegyetlenség.”

Ezzel a jesuitizmus elve tétetett a papság uralkodó eszméjévé. Ezóta a keresztyén egyház minden tette maró satyrája Kristus tanainak. A felebaráti szeretet tanának Kristus által elvetett magvaiból a papság kertészkedése alatt gyilok, méreg és máglya termett a földön, melyre Róma csuhái rátették lábukat.

A kegyetlenség, az emberölés Rómának egyik eleme lett, s a papokból természetesen átszivárgott a világiakra is, kik papi ajakról szítták elveiket. Magának a vallás terjesztésének is főeszköze a vérontás lett, s ha a 7. században azt látjuk, hogy a svéd birodalmi gyűlésen sorshúzással döntenek el a kérdést, val-

jon megengedték-e a keresztyénség vagy nem? – a kérdés békés, de egyszersmind frivol megoldásának ez egy esetével szemben azon százezrek állanak, kik életökkel fizették meg vallásuk iránti hűségüket: ott van a szászok példája, kikkel harminc évig harcolt, kiket ezrenként mézsár oltatott le Nagy Károly a pápa helyeslésével, hogy a kereszt véres hitére térítse!

Kezdetben a papság még közvetlenül, saját kezével szerette vérszomját kielégíteni. Püspökök, barátok, első sorban személyesen verekszenek és ontják a vért fanatizált tömegek élén. Utóbb kényelmesebb s veszélytelenebb módját találták ki a vérengzésnek, mely, anélkül, hogy saját becses hullájokat kockáztassa, ép *úgy* ki bírta elégíteni vérszomjukat; s e mód volt: mások kezével gyilkolni.

E módnak még azon előnye is volt, hogy nagyobb tömegeket lehetett egyszerre leöldösní.

Nem akarok egyes emberek meggyilkoltatására hivatkozni, kiknek bűnök volt, hogy szabadon és becsületesen mertek gondolkozni, mint *Bresciani Arnoldra*, ki elégettetett, s hamvai a Tiberisbe szórattak, vagy a derék *Hussra*, kit a gyilkos *XXIII. János* ítélte halálra s a constanzi zsinat máglyára vitt, – mi e pár emberélet azon százezernyi étellel szemben, melynek világa erőszakosan kioltatott, nehogy a Rómára nézve oly üdvös setétséget megzavarja!

Csak egy-két példát hozok fel a középkor legismertebb eseményei közül.

Ott vannak az *albigensisek*, kiknek első főelvök a tiszta, erényes élet, második pedig az volt, hogy a keresztyénséget a sz. írásra alapíták. *III Ince* keresztes-hadat prédikált ellenök. A háború megindult, s húsz évi tartam után a felekezet teljes kiirtásával végződött. Ezen harcban történt az, hogy egy város bevétele után a katonák megkérdek a pápai legátust, hogyan különböztethetik meg az igazhivőket az eretnekektől, kiket le kell mészárolniok? – s ez azt felelte nekik: „csak öljétek le valamennyit, isten majd kiválogatja belőlök a magáéit.”

Már ekkor fennállt az inquisitio és működött az „eretnekek” ellen.

A pápák és zsinatok felhasználtak minden eszközt a vérontás áldozatainak szaporítására.

III. Ince trónvesztéssel s átokkal fenyeget minden királyt, ki vonakodik az eretnekeket országában kiirtani, s a *IV. lateráni* zsinat 1215-ben esküre kötelezi az uralkodókat, hogy az eretnekeket ki fogják irtani.

A 13. században a pápa bűcsút ad mindenkinek, ki egy megölhető eretneket feljelent, s kiki sietett a maga bűnét *másnak* vérével lemosni.

A strassburgi püspök 1212-ben egy nap száz eretneket égettetett meg, mások, kiknek a szerencse nem kedvezett ennyire, már meghalt eretnekek holttesteit kiásatták a földből s megégették, hogy legalább „lássá isten a jó szándékot az ő tiszteletére”.

Castiliai *Ferdinand* „katholikus király” címet kap a pápától, amiért magát a zsidók üldözésében ki-
tüntette. *A „katholikus” név már identifikálva volt a gyilokkal.*

Pápai kérnek és hóhérok árasztották el a világot, kín és vérpad izzadt a papság szolgálatában; s a kor éjjelének kétségbeejtő setétébe csak a máglyák lángja világított be, melyeken a szeretet vallásának nevében ezrenként veszttek el az emberiség jobbjai.

Meg kell még e helyen a keresztes-hadak borzal-
mairól emlékezmem. Igaz ugyan, hogy e hadak túl-
nyomó részét Európa minden rendű és rangú csöcse-
léke képezte, de igaz az is, hogy barátok és papok
vezetése alatt, hogy az egyház korlátlan befolyása
alatt állt, hogy soha még hadsereget nem látott a
világ, mely anynyira magán viselte volna Róma papi
szellemének bélyegét, mint a keletre vándorolt száz-
ezrek.

E keresztes-háborúk, melyek a papság művei va-
lának, hét millió emberébe kerültek Európának. Az
egy Franciaország két millió fiát veszté ez örült vál-
latban, minek folytán sz. *Bernát III. Jenő* pápának
jelentheté, miszerint az ország annyira elnéptelene-
dett, hogy hét nőre alig esik benne egy férfi.

Hát még mennyi embervért ontottak e jámbor
keresztesek a magokén kívül? Jerusalembévételekor
a zsidókat templomjukban megégette és 70,000 moha-

medánt mészároltak le. A ki fogalmat akar magának szerezni az itt végbevitt kegyetlenségekről, olvassa el azokat, melyeket ugyanezen hadak a *keresztyén* Constantinápoly bevételekor elkövettek; s be fogja látni, hogy azon vallásnak, melyet Róma papjai hirdettek, jelszava volt:

Vért, vért, vért!

III.

A papi vérszomj forrása.

Bátran állíthatom, hogy az európai világ történetében nincs institúció, mely annyi vérontásnak lett volna közvetett s közvetlen okozója, mint a római egyház, melynek főrésze volt a középkor folytonos háborúiban, egészen a 17. század közepéig.

Századokon át fél Európát vérrel áztatá azon harc a pápaság és császárság közt, melyet az egyház fejei indítottak meg világi hatalmuk megszilárdítására.

Századokon át patakokban omlott a vér azon elkeseredett vallási háborúban, melyeket Róma papjai szítottak Európa lelki szabadságának kiirtására.

S vajjon kinek lelkét terheli az Európában legyilkolt zsidók, az Amerikában lemészárolt benszülöttek millióinak véres halála?

Kire kér boszút az inquisitio százezernyi áldozatainak égre kiáltó vére?

Szemben a gyilkolásnak ezen másfél ezredéven át consequenter dühöngő mániájával, nem érdektelen a papi kegyetlenségek motívumainak fejlődését figyelemmel kíséreni. Mert az első pillanatra szembeötlík, hogy az egyptomi barátok utcai vérengzései, hogy *egy Athanáz* constantinápolyi pátriárka comikus szigora, ki eo-y a klastrom kertjében jogellenesen legelő számarra kemény büntetést szabott, egészen más forrásból fakadtak, mint utóbb a középkor papságának rengeteg brutalításai s az inquisitió raffinirozott kegyetlenségei.

Kezdetben ugyanis a fanatizmus, ez undok szenvedély, mely az embert az örület határára ragadja, volt a papi kegyetlenségek pszichologiai motívuma. A papság kebelében, kezdetben még voltak, kik rajongtak a vallásért, és e szenvedély hatása alatt jóhiszeműleg vetemedtek a legiszonyúbb bűnökre.

A vallási rajongás azonban csakhamar kihalt a papságból, sőt ki maga a vallásos érzület is. Mióta az egyház hatalommá lett Európában, a papság a vallást csak mint e hatalom jogcímét, csak mint palástot használta azon gáztettekre, melyeket hatalmának fenntartására elkövetett.

A valódi vallási fanatizmusnak sokkal kevesebb élet esett áldozatul, mint esett utóbb a papi érdeknek.

Egy ezredév óta a papság nem többé fanatizusból, hanem *érdekből gyilkol*.

Vért ont, hogy hatalmát öregbítse.

S e percztől fogva kétféle papi gaztetteket különböztethetünk meg; olyanokat, melyeket egyesek saját személyes érdekekben, vagy személyes boszúból s olyanokat, melyeket részben személyes, részben kaszt-érdekből követtek el.

Amazokból természetesen kevesebbet jegyzett fel a história, mert jelentőségök is csekélyebb volt. De ha ezen inkább magántermészetű büntettek néhány ismeretbjén végigtekintünk, fogalmunk lehet róla, mily kegyetlenségekre képes az ember, ha Róma tanai által pappá praeparáltatott.

Hinkmár érsek, ki 849-ben a chiersy-i zsinaton Gottschalkot, személyes ellenét addig botoztatta, míg tanát, melyet különben a római püspök is helyeselt, vissza nem vonta, s aztán élete fogytaig börtönben tartotta, – *Fulbert* kanonok, ki unokahúgának *Helois*nak férjét, *Ábälardot* kiheréltette, nehogy avancirozhasson, – azon brémai érsek, ki parasztjait, amiért nem akartak neki tizedet fizetni, eretnekeknek nyilvánítá, miáltal az inquisitió zsákmányául estek, – e hétköznapi gonosztevők e téren is eltörpülnek a pápák előtt, kik minden gonoszságban egy fejjel ki-magaslanak a papság tömegéből.

A babér mindig Róma papjaié marad.

Ki ne tudná, mennyi vér omlott a pápa-választások alkalmával?

Symmachus római püspök maga is sebet kapott a választási ütközetben.

Sylverius pápa, ki Rómából erőszakkal elűzet-

vén Ázsiában éhen halt, csak passive szolgálhat a papi embertelenség példájául; annál cselekvőbben lép fel *III. István*, ki megválasztatása után ellenfeleit halálra kínozza, *V. Gergely*, ki vetélytársát megcsontkíttatá s a börtönben éhen halatta; *Eugénius*, ki elődjét, Mártont, szintén éhhalállal küldte más világra, *Demetrius*, ki a pápaválasztási véres harcokban vetélytársa pártjára rágyújtotta a templomot, melybe a vesztes fél menekült, s a lángok közt valamennyit lemészároltatta; *Constantinus*, ki, hogy a ravennai érsekséget a maga megyéjéhez csatolhassa, a császárnál kivitte a ravennai érsek szemeinek kitolását, – s azon többiek, kiknek vérorgiáiról borzadva emlékszik a história!

*

De hasonlíthatatlanul nagyobb azon áldozatok száma, melyeknek a papi hatalom érdekében kellett elbukniok. E tekintetben korszakot alkot a reformatio az egyház történetében; mert ellene Róma a gyilkosságot forma szerint rendszerré emelte. Ezer és ezer orgyilok fáradott a reformatio után a pápa szolgálatában, ki szította a vallási háborúkat, amíg lehetett, protestált a vestfáli béke ellen, mely végre némi nyugalmat ígért a majdnem vérbefúló világrésznek, s nyíltan és titokban halomra ölette a kor jobbrait. . . *Cognosco styllum Curiae Romanae!* kiáltott fel a tridenti zsinat nemeskeblű történetírója, midőn az orgyilkos töre hátulról testébe merült!

A papság gyilkolt és imádkozott, azt, hogy önmagát, ezt, hogy a nép előítéleteit kielégítse, – se kor hű képviselőjéül áll előttünk a jezsuiták nevelte *II. Ferdinánd*, ki Wallensteint meggyilkoltatja, aztán 3000 misét olvastat lelkéért.

*

Alább visszatérünk még e gyilok-politika vázolására.

E helytt meg nem állhatom, hogy még néhány díszpéldányát ne mutassam be Krisztus állítólagos helytartóinak; kik leginkább azon művészi bravour és nyugalom által tűnnek ki, melylyel az orgyilkolás nem-eszközeit kezelni tudták, – természetesen az egyház, a vallás, a keresztyénség érdekében!

Olvassátok el, *Nagy Gergely* mily aljas hízelgő hangon ír leveleket Phokashoz, mily dicsbeszédeket tart e szörnyeteg felett, ki a becsületes Mauritius császár, miután szeme előtt öt fiát lemészároltatta, megöletti, s utánna a császár többi családját, s egész uralkodása alatt ellenségeit legyilkoltatja, csupán azért, mert féltékenyen nézi vetélytársának, a constantinápolyi pátriárkának hatalmát, – nézzétek el *Sabiniánust* a hetedik században, ki színig tölt csürei mellett egykedvűen nézi, mint hal éhen a római nép százával az utcákon, – *VIII. Benedeket*, amint a saracénok elleni hadjáratában kegyetlenkedik, – *XIII. Gergelyt* amint a sz. Bertalanéjt nyilvános ünnepélyekkel ületi meg, – vagy *VI. Orbánt*, ki kertjében nyugodtan

olvassa a breviáriumot a kízó-kamra ablakai alatt, melyeken keresztül szaggatott hangokban füléhez hat 6 kínpadra vont bíbornoknak vérfagyasztó jajveszékése – nézzétek el e minden emberi érzületből kivetkőzött szörnyetegeket, és a jobb érzés undorral fogja eltölteni lelketeket, ha a „pápa” szót kiejtetni halljátok!

Mert nem a fanatizmus szenvedélye az többé, ami Róma papjainak gyilkot ad kezébe, hanem a bűnös érdek, a hideg, ravaszul számító kegyetlenség, – melynek példájául ott van *VIII. Bonifác*, ki gyilkoltatta az eretnekeket, mint a polyvát, és amellet csúfot üzött a vallásból, mint *egy* Voltaire.

A kegyetlenség, a vérszomj már vérébe ment át az emlősök azon osztályának, melyet a történet természetudománya papnak nevez.

E hajlam oly erős, oly ellenállhatatlan, hogy, ha tényekben nem nyilvánulhat, legalább a papíron tör utat magának. S ha *II. Gergely* Leo császárnak írva, azt kívánja neki, küldené bár nyakára Krisztus az ördögöt, *VIII. Benedek* már sokkal cifrább szavakban volt képes kifejezést adni keresztyén érzelmeinek, midőn azok ellen, kik a clugny-i klostrom jószágait elvették, efféle istenes káromkodásokra fakadt: „Belialnak e gyermekei, mint rothadt tagok vágassanak le Krisztus testéről, taszítottassanak ki minden templomból, és a hívek közösségéből. Exkommunikálva és

megátkozva legyenek, amint állnak és járnak, ébren és alva, ki és bejárva, evés és ivás közben; ételök s italuk, testök és földjök gyümölcse legyen elátkozva. Erezzék Heródes kínjait, míg beleik meg nem szakadnak; Dathannal s Abyronnal nyelje el őket a föld, hogy az ördögnél és angyalainál lakjanak s örökké gyötörtessenek. Gyermekük árvák, nejeik özvegyek legyenek; gyermekük idegen országba kerüljenek, hol koldulniok kelljen. Az atyák pedig hajtassanak el házaikból s jószágaikból, s az új és ótestamentom minden átka nehezédjék rajok!” sat.

Ehez képest aztán a magyar baka is kis Miska, pedig köztudomás szerint hazánkban az tud legcifrában káromkodni.

*

Különben e vérengzési mániának némileg pszichológiai oka is van a pápáknál.

Vegyetek fel egy embert, ki elkülönítve a társadalomtól, elszigetelve a külvilágtól, eltiltva az emberi élet legnemesebb örömeitől, erkölcstelen tanok által praeparáltatik arra, hogy, ha egyszer a papi hatalom birtokába jut, csupán annak éljen, – kinek lelkéből a valódi vallásosságot már kiölték, kinek erkölcsi érzületét semmivé tették, – s ez ember egyszerre oly polcára jut a hatalomnak, melyről ő szabja meg a világnak, mit tartson jónak, mit rosznak, meg szabja előre, csalhatatlannak dekretált belátással, – nem kell-e szükségkép szörnyeteggé válnia az ily sze-

rencsétlen, emberi érzületéből kivetkőzött subjektumnak?

Ne vessetek követ az *egyénekre*, ezek maguk is csak áldozatai a papuralom undok rendszerének, – de vessetek az institutióra, mely vadállattá teszi az embert, vessetek rá akkorát, hogy azt örökre maga alá temesse!

IV.

A pogány Róma vallásüldözései.

Tanúságos lesz e helytt röviden párhuzamot vonni a római papság által végbevitt vérengzések s azon vallásüldözések közt, melyeknek a keresztyének a pogány római birodalomban voltak kitéve.

A régi Róma rendszabályait tekintve, melyek a keresztyénség ellen valának intézve, mindenekelőtt szemünkbe tűnik az, hogy hiában keressük bennök azon fanatismust és kegyetlenséget, mely utóbb a római papság tetteit jellemzi. A pogány vallás, mint lokális, nemzeti vallás, türelmes volt, maga Róma vallása nem egy vallásos szokást vett át más népektől j a vallási türelmetlenség egyáltalában nem volt az ókor szellemében, és nem egyszer történt, hogy a római hatóságok védték meg a keresztyéneket a zsidók ellen, kik Krisztus követőit, mint saját» vallásuknak egy szakadár felekezetét üldözték.

S ha ennek daczára azt látjuk, hogy Krisztus hívei mégis gyakori üldözéseknek vettettek alá a római birodalomban, e jelenségnek mélyebb, politikai okát

kell kutatnunk. És meg is találjuk. Nem mint külön vallás hívei, hanem mint egy, a birodalom összes politikai s társadalmi rendszerére nézve veszedelmes egyesület tagjai üldöztettek Rómában a keresztyének. És e veszedelem létezett is. A keresztyénség, e nemzeteken, országok határain felülemelkedett universalis vallás, mely a világi hatalmat elválasztá az egyháztól, s az utóbbinak amannál nagyobb szellemi hatalmat tulajdonított az ember felett: éles ellentétben állt az ó-világ egész társadalmi rendszerével, mely csak számos nemzeti vallást ismert, melyben az állam feje volt feje az egyháznak is, és mely az államfőnél fensőbb hatalmat nem ismert, sőt császárait élve közvetlenül az istenek alá, haláluk után egyenesen az istenek közé sorolta. A keresztyénség a római állammal szemben oly forradalmi elem volt, minő például ma a kommunizmus az egyéni tulajdon rendszerével szemben. A keresztyének megvetve s elhanyagolva a pogányok vallási szokásait, oly színben tűntek fel, mintha polgári kötelességeiket tagadnák meg, melyek a birodalomban össze valának forrva a vallás szertartásaival. Ha a keresztyén vallásos érzületből irtózott áldozni és tömjénezni a császár szobra előtt, – a régi római ebben nemcsak vallási eltérést, de, és első sorban politikai lázadást látott. Ily szempontból tekinté az ókor a keresztyénséget. A római világ egy az állam létele ellen intézett összeesküvésnek tekinté Krisztus híveinek egyesületét, és igaza volt, amennyiben a keresztyének vonakodtak mindattól, ami az állam iránti

loyalitásnak kifejezése volt. Innen van, hogy a legfelvilágosodottabb szellemek kárhoztatták e felekezetet, mely „az egész emberi nemet gyűlöli,” mint Tacitus joggal mondja azon egyházzól, mely türelmetlen gyűlölettel tekintett minden más vallására. Ez magyarázza meg azon, különben megfejthetlen jelenséget, hogy *Nero* óta, ki alatt az üldözés megindult, gyakran a leghumánusabb, legtisztább lelkű fejedelmeket üldözők gyanánt látjuk fellépni a keresztyének ellen, s viszont haszontalan bitangok alatt az üldözést megszűnni szemléljük. Mert ha a becsületes *Antoninok* üldözték Krisztus híveit, tették az állam érdekében, ha egy szörnyeteg, minő *Commodus* volt, békét hagyott nekik, tette ágyasa, Marčia kedveért.

A pogányok eltanulták a keresztyénektől a türelmetlenséget, s Krisztus hívei gyakori üldözéseknek valának kitéve. De valjon tarthatott-e türelemre igényt e türelmetlen felekezet? Az utolsó keresztyén vértanú halála után 18 évvel Constantin császár betiltá a régi vallást, s az újnak uralma ezer annyi vértanút produkált, mint mennyit a keresztyénség sirat, mely „nagy” melléknévvel ruházott fel egy *Constantint*, egy *Theodosiust*, csak azért, mert a pogányok üldözésében nagyok voltak!

Üldöztettek a keresztyének, Nero rájuk fogta Róma felgyújtását, s ezt ürügyül használta az üldözésre, – de valjon nem történt-e meg 1517-ben Rómában, hogy egy nagy vihar alkalmával a városban

lakó összes zsidóság, mint e vihar okozója, lemészároltatott?

Hamis vádakkal üldöztettek a keresztyének, rajok fogták, hogy titokban gyermekhússal élnek, – de valjon nem ez volt-e az egyik főüregy, mely alatt Róma papjai utóbb századokon át, ezrivel gyilkolták a zsidókat egész Európában?

A régi rómaiak valódi kontárok voltak az üldözés és gyilkolás mezején az utóbbi Róma papjaihoz képest, s a Vatikán lakói, mely palota azon helyen épült, hol az első keresztyének estek Nero vérszomjának áldozatul, ezer annyi emberhalálnak voltak okozói, mint a hajdani pogány császárok, kik pedig nem ismerték Krisztusnak a felebaráti szeretetről szóló tanait.

Az olvasó nem veendi rász néven, ha e kérdésnél kissé tovább mulatok, mert csak részletesebb összehasonlítás által alkothatunk magunknak fogalmat a római papok bűneinek nagysága felől. Hadd hasonlítom tehát össze a pogány impérium eljárását a keresztyének ellen, a pápák s egyház eljárásával más vallásúak iránt.

Beszéljenek a tények.

A császári kormány vallási politikáját híven jellemzi *Trajánnak* egy, a vallásüldözés korában kiadott rendelete. Az ifjabb Plinius ugyanis Bithynia és Pontus helytartójává neveztetvén ki, midőn állomását el-

foglalta, többször zavarba jött afelett, miként bánjon a keresztyénekkal. A császárhoz fordult tehát és utasítást kért tőle.

„Traján válasza, melyre a következő század keresztyénei annyiszor hivatkoztak, – mond *Gibbon*, római történetében, – annyi igazságosságot és ember, ségességet árul el, amennyi csak a valláspolitikai feletti téves nézetekkel megfért. A császár, ahelyett, hogy egy inquisitor engesztelhetlen szenvedélyét árulná el, mely mohóan vágyik a legcsekélyebb eretnység felfedezésére, s diadallal számlálja véráldozatait, inkább arról gondoskodik, hogy az ártatlanok biztosságát védje, semmint arról, hogy a bűnösök büntetlenségét megakadályozza. Elismeri, mily nehéz e dologban általános tervet állapítani meg; de két üdvös szabályt állít fel, mely a szerencsétlen keresztyéneknek gyakran támaszul és segélyül szolgált. Ámbár a hatóságokat utasítja, hogy oly egyéneket, kikre a keresztyénség törvényesen rajok bizonyított, megbüntessenek? mégis, emberséges következetlenséggel megtiltja nekik állítólagos bűnök után kutatódzni. A bírónak nem is volt szabad minden incidens folytán az eljárást megindítania. A névtelen feladásokat a császár, mint uralkodásának igazságos voltával ellenzőket, elveti; s azokra nézve, kik a keresztyénség bűnével vádoltatnak, szigorúan kiszabja egy minden gyanú felett álló s nyílt vádló szükségét. Valószínű az is, hogy azon személyek, kik e gyűlöletes dologra vállalkoztak, kötelezve voltak gyanújoknak okát adni, a titkos gyüle-

kezeteknek, melyek látogatásával vádolták keresztyén ellenfeleiket, helyét és idejét meghatározni, s más oly körülményeket felderíteni, melyek az avatatlank szeméi előtt féltékeny gondnal titokban tartattak. Ha sikerült a törvényszéki eljárást megindíttatniok, egy nagyszámú s tevékeny párt boszújának, az emberiség felvilágosult része rosszalásának, s azon szégyennek maradtak kitéve, mely mindig és mindenütt a feladók nevéhez tapadt. Ha ellenben nem bírtak bizonyítékokat felmutatni, azon szigorú, sőt talán halálbüntetés alá estek, mely Hadrián császárnak egy törvénye szerint azokat érte, kik polgártársaikat a keresztyénség bűnével hamisan vádolták. A személyes vagy babonás gyűlölet szenvedélye néha győzhetett a szégyen és veszély aggodalmain; de azt semmi esetben nem tehetjük fel, hogy ily kevésbé kedvező jellemű vádak a római birodalom pogány alattvalói által gyakran vagy könnyelműen emeltettek volna.”

A keresztyének maguk voltak gyakran okai üldöztetéseknek.

„A keresztyének, mond *Gibbon*, gyakran önkényes nyilatkozataik által pótolták a vádló hiányát, durva módon megzavarták a pogányok nyilvános istentiszteletét, vagy körülvéve a bírák székét, hangosan követelték tőlök, mondják ki rajok és hajtsák végre rajtok a törvény Ítéletét. A keresztyének magaviselete sokkal különösebb volt, semhogy a régi philosophusok figyelmét elkerülhette volna, de ezek azt inkább meglepetéssel, semmint bámulattal szemlél-

ték. Nem látván be azon indokokat, melyek a hívők állhatatosságát az ész és józanság minden határain túlfeszítették, e sajátságos halálvágyat a makacs kétségbeesés következményének tartották, vagy buta érzéketlenség vagy babonás örültség következményének. „Szerencsétlenek! – monda egyszer Antoninus proconsul az ázsiai keresztyéneknek, – kik ennyire meguntátok az életet! Vagy oly nehéz volna számotokra elég kötelet vagy mélységet találni?” Ezen Antoninus lehetőleg óvakodott oly embereket, kiknek magukon kívül nem volt vádlójuk, megbüntetni, miután a császári törvények e rendkívüli esetekről előre nem gondoskodtak; s csak egynehányat ítélt el a többinek óvó például, a nagy tömeget pedig megvetéssel szabadon bocsátotta.”

De akik ekép elítéltettek is, angyali sorsban részesültek azokhoz képest, kik utóbb az egyház által ítéltettek el. „Azon keresztyéneknek, mond Gibbon, kik bányamunkákra ítéltettek, felügyelőik embersége vagy elnézése folytán meg volt engedve maguknak kápolnákat építeniök, s e szomorú helyeken istentiszteletöket szabadon tartaniok. A püspökök kénytelenek voltak híveiknek, kik önkényt adták magukat a hatóság kezébe, buzgalmát zabolázni. Némelyek ínség és adósság terhe alatt nyögve, nyomorult életöket magasztos halállal akarták felcserélni; másokat azon remény bódított el, hogy rövid fogság által egy hosszú élet bűneitől felmentetnek; mások azon alamizsnából, melyet a hívők gyűjtöttek a börtönben szén-

vedők számára, reméltek megélni, sőt nyereséget vonni. A keresztyének szenvedései akkor nagyítottak midőn az egyház ellenségein diadalmaskodott.” Ez volt a keresztyének sorsa, midőn üldöztettek. De találunk a római történelemben oly eseteket is, minőket hiába keresnénk a keresztyén egyház történetében, mint például *Galerius* császár *türelmi ediktumát*. „Azon fontos gondok közt, úgymond a császár ezen, halálos ágyán kiadott rendeletben, melyek lelünk a birodalom hasznára és fenntartására foglalkodtatták, szándékunk volt mindent a rómaiak régi törvényei és szokásai szerint reformálni s visszaállítani. Főkép kívánságunk volt az ész útjára visszatéríteni azon elámított keresztyéneket, kik atyáik vallását és istentiszteletét elvetve s az ókor szokásait vakmerőn megvetve, képzeletök sugalmazásai folytán kicsapongó nézeteket és törvényeket találtak fel, és birodalmunk különböző tartományaiban egy nagy társaságot alakítottak. Miután azon ediktumok, melyeket kiadtunk, hogy az istenek tiszteletét visszaállítsuk, számos keresztyéneket ínségnek és veszedelemnek tettek ki, miután sokan közölök halált szenvedtek és még többen, kik istentelen hóbortjaikon makacsul csüggnék, a vallás minden nyilvános gyakorlatától meg vannak fosztva, hajlandónak érezzük magunkat, szokott kegyelmünket e szerencsétlenekre is kiterjeszteni. Megengedjük tehát nekik, hogy magánnézeteiket *szabadon vallhassák* s *conventiculumaikban* félelem és zavartatás nélkül *összegyűlhessenek*, feltéve azonban,

hogy a fennálló törvények és kormány iránti kellő tiszteletet megtartsák. Külön rescriptum által közlendjük a bírakkal és hatóságokkal szándékainkat, s reméljük, hogy kegyelmünk a keresztyéneket rábírandja, hogy a mi javunkért s üdvünkért, valamint a maguk és a köztársaság javáért az istenséghez imádkozzanak.”

Mutassatok fel csak egy pápai okmányt, mely annyi türelmet árul el, mint a pogány imperátor és pontifex maximus e nyilatkozatai, – mutassatok egy pápát, kiben annyi igazságosság legyen, mint a bálvány-imádó Trajánban!

A római császárokról, kik szomorú politikai kötelességet véltek teljesíteni a keresztyének üldözése által, térjünk át a *római papságra*, mely valóságos vér mániával veté magát a gyilkolás mezejére.

Hogy fogalmunk lehessen róla, mily mohó *vágy* gyal igyekeztek Krisztus vallásának papjai a „megölhető” áldozatok számát szaporítani, lássuk röviden az *inquisitió* intézetét, s azon bűnöket, melyeknek jogcímén bárkit az *inquisitió* vértörvényszéke elé lehetett, sőt kellett idézni.

V.

Az inquisitio s a fóruma elé tartozó bűnök.

Hogy csak némileg plausibilis jogcímmel bírjon az universalis uralkodásra, Róma feltalálta azon tant, hogy egyháza az *egyedül üdvözítő*.

Ez elvnek, amint az a papi hatalom érdekében magyaráztatott, következményei nem is maradtak el. Első és legundokabb consequentiája a másvallásúak véres üldözése lett. *Tertullian* és *Lactantius* tanait, melyek szerint keresztyénnek semmi szín alatt, sem vádló, sem bíró, sem hóhér képében embert ölnie nem szabad, a világ emlékezete táblájáról már rég lemosta azon tenger vér, melyet Róma papjai ontottak, midőn *III. Ince*, a pápák leghatalmasabbja 1208-ban létrehozta az inquisitiót.

A vértörvényszék csakhamar mégis kezdte irtóztató működését. ítelt, gyilkolt egyenként és tömegeesen, mint például 1568-ban, midőn *Németalföld* összes lakosságát, három milló embert eretnokségért halálra ítélte, mely ítélet végrehajtását csak a phisikai lehetetlenség gátolta meg, — vagy midőn elvül

állította fel, bogy a mely városban néhány eretnek találkozik, azt büntelenül fel szabad gyűjtani.

Fáradságos hivatal volt az inquisitoré, melyhez nemcsak folytonos tevékenység, de a vonagló áldozat kínjaival szemben kővé vált szív is volt szükség. Mert a gyors halál ki volt törölve az inquisitió szótárából: a legkínosabb halálnemek, a leghosszabb kínzások kerestettek ki, melyeket csak a kínpad mesteriségében jártas elmék találékonysága kigondolni bírt.

De az egyház bosszúját és kegyetlenségét áldozatának sem gyönyörrel szemlélt kínjai, sem lobogó máglyái nem valának képesek kielégíteni. Mert a bosszú és a nép elrettentése csak egyik célja volt ez institúciónak, mely egyszersmind *jövedelmi forrásául* szolgált a papságnak. A testi büntetéshez tehát hozzá kellett járulnia a vagyon confiskációjának, mely még a vádlott gyermekeire is kiterjesztetett. Az ártatlan áldozatnak még ártatlanabb gyermekei koldusbottal kezökben kitaszítottak a világba; mert örökrészöket csak azon undok esetben kapták ki, ha *maguk jelentették fel szüleiket* a vértörvényszéknek!

Gondoljátok el, mit kellett e gyermekeknek szén. vedniök, kik előtt csak egy alternativa állt: földön« futó koldusokká, vagy szüleik gyilkosaivá lenni!

Gondoljátok el, mit kellett egy ily szerencsétlen áldozat anyjának, nejének, testvérének, leányának szenvednie, midön elhitették vele, hogy az egyedül üdvözítő egyház ezen áldozatának kiállott halálkínjai csak bevezetését képezik azon örökös kínoknak, me-

lyeket a másvilágon keilend szenvednie! A szeretett apa vagy testvér testét emberi alakjából kivéve vonaglani látta a fájdalomtól, látta, amint a lassú tűz tagról-tagra elemészte, s ha végre az áldozat egy végső jajban kilehelte életét, s a halálra gyötrött test nem mozdult többé, hallania kellett, hogy mindez kellemes dolog istennek, az ő istenének, hogy mindez csak halvány árnyéka azon kínoknak, melyek síron túl várnak reá. E tant aztán terjesztette a papság, hirdette minden szószékről szóval; képekben mindet oltáron. A spanyol eretnek oly öltönyben vitetett halálra, mely ördögök s kínpadra vontak fájdalmainak rajzától tarkállott, hogy annál maradandóbban hason a nézők phantáziájára. S hogy még emléke se veszsen el a borzalomnak, az ily öltönyök, az áldozat halála után, annak nevével ellátva felakasztattak a templomban, – maradandó hirdetőablájául isten kegyetlenségének!

Túlterjedne e füzetek határán részletes történetét adni az inquisitiónak. Hadd álljon e helyt csak néhány adat a *spanyol inquisitióról*, mely felülmúlta minden más államok hasonló intézményeit.

Az inquisitió már a 13. században behozatott Spanyolországba, s már a 14-ben szokásba jöttek az ünnepélyes *autodafek*. De szokatlan buzgalommal lépett fel ez intézmény a par excellence „katholikus” Ferdinánd és Izabella alatt, midőn már a kegyetlenség és haszonlesés párosodása teljesen kifejték az intézmény jellemét. A trón szoros szövetségre lépett

a papsággal rabolni s gyilkolni. *Torquemada* és cin-kostársa *Ferdinánd* mit sem mulasztottak el, hogy ez intézményt az egyház és állam hatalma és zsebe javára lehetőleg kizsákmányolják. Mindegyik kivette a maga részét a leöltek vagyonából, előleges alku szerint. Rövid idő alatt Spanyolország minden jelentékenyebb városának megvolt a maga vértörvénszéke. Az institúció finánciális célja különösen kitűnik az 1484-ben az inquisitoroknak adott instruk-tióból, s az 1492-ben keletkezett *Repertorium Inqui-sitoriumból*. Ezek szerint pl. aki bizonyos határidő lefolyása előtt önmagát bevádolta, megmenté életét, s csak tetemes bírságra ítéltetett. Aki azonban e rövid kegyelmi határidő eltelte után mentetett fel a halál-ítélet alól, ha szabadon bocsáttatott is, elveszte egész vagyonát.

Ez intézet jövedelmező voltáról fogalmunk lehet, ha elnézzük, mi mindenért került valaki a törvény-szék kezébe. így például, aki szombati napon jobb ruhát vagy tiszta inget vett fel, vagy fehér kendőt terített asztalára, vagy nem gyújtott tüzet, vagy aki a baromfi levágása előtt kése pengéjét megnézte, vagy aki zsidókkal egy asztalhoz ült, vagy pláne velők evett, mint a zsidóság gyanújában álló, a törvénszéknek zsákmányául esett.

*

A spanyol inquisitionnak speciális jellemző vonása monarchice központosított szervezete. Alakított egy

legfelsőbb inquisitori tanács, a nagyinquisitor elnökléte alatt; kinek oldalán három papi ülnök ült. Az inquisitorok, mint a pápa delegátusai minden tekintetben csupán neki tartoztak felelősséggel, még a királynak sem volt szabad eljárásukba avatkozni. Az inquisitorokat a nagyinquisitor, mint a pápa helyettese kinevezte, s letette tetszése szerint, ezek tehát teljesen tőle függtek. Ezen organisatió által a spanyol inquisitió szilárd egészként nehezedett az országra, vampyrként szíva a nép pénzét és véréét.

Senki sem volt biztos a vérszopók előtt. Akinek vagyona vagy ellenségei voltak, minden pillanatban ki volt téve a legiszonyúbb kínzásoknak. Ki is gondoltak aztán minden képzelhető ürügyet az áldozatok szaporítására. Így például *Deza* nagyinquisitor alatt *Diego Rodriguez Lucero* a keresztyénné lett zsidók ellen legiszonyúbb kegyetlenségekre ürügyül használta azon vádat, hogy Cordovában titokban zsinagógák léteznek, melyekbe a sátán egy bakkecske alakjában a világ minden részéből odahurcolja az embereket, papokat, barátokat s apácákat, kik, míg itt együtt ülnek, otthon mint kísértetek, rendes alakjukban látatják magokat. A kínpad aztán az ily absurduinokra is gyakran képes volt az önvallomást kicsikarni. Ugyanazon *Lucero* és cinkosai erőszakkal megtanítottak néhány fiú s leánygyermeket zsidó imaformulák és cerimóniákra, kiknek aztán tanúskodniok kellett a törvényszék előtt bárki ellen, a kit az inquisitor elveszíteni akart, állítván, hogy ezeket tőle hallották.

S valjon mi történt ez emberrel; midőn kisült, hogy minden vádja hamis volt, hogy az állítólagos zsinagógák nem is léteztek? – A hozott ítéletek a protokollumból kitöröltettek, de egyszersmind kijelentett, hogy Lucero kitűnő bíró, hogy az elítéltek egészen szabályosan égettettek meg, mert az inquisitio szabályai s eljárása minden tekintetben pontosan megtartattak.

*

Az inquisitio hatóságának alá voltak vetve:

- 1) az eretnekek,
- 2) az eretnokség gyanújában állók,
- 3) akik eretneken bármily módon segítenek,
- 4) boszorkányok, varázslók, steff.
- 5) az istenkáromlók,
- 6) mindazok, kik az inquisitio tisztviselőinek ellenszegülnek, vagy annak hatóságát bármikép korlátozni vagy zavarni törekednek.

Kezdetben csupán e hat eset tartozott az inquisitio törvényszéke elé, utóbb azonban VIII. Gergely, V. Pius, VIII. Kelemen és XIV. Gergely alatt hatósága mindazon hitetlenekre is kiterjesztetett, kik a szent törvényszék tagjainak bármiben kárt okozának.

Lássuk e felsorolt bűnöknek egyházi definitióját.

Eretnekek az egyház értelmezése szerint mindazok; kik bármit mondtak, írtak, tanítottak vagy prédikáltak, ami a sz. írással, annak magyarázatával, az

egyház hitcikkelyeivel vagy tradícióival ellenkezik, úgyszinte mindazok, kik a keresztyén vallást elhagyták hogy mást vegyenek fel, valamint azok is, kik anélkül hogy vallásukat megváltoztatnák, másvallásuk ceremóniáit s szokásait dicsérik vagy gyakorolják, vagy azt tartják, hogy bármely vallásban lehet üdvözülni.

Némely inquisitorok eretnekeknek tartották azokat is, kik a kath. vallás valamely szokását vagy szerzetességét rosszalják. A sz. törvényszék az ilyeneket legalább is az eretnekségről gyanúsak közé sorolta.

Az eretnekség gyanújába esik mindaz, ki botránkoztató dolgokat beszél, vagy elmulasztja azokat feljelenteni, kik eretnekségbe estek; ki a szentségekkel visszaél vagy azokat lenézi; ki a szentek képeit bemocskolja vagy elrongálja; ki az inquisitio által kárhoztatott könyveket olvas, magával hord vagy másokkal közöl; ki istentiszteletre nem jár, egy évig nem gyónik s nem áldozik; ki ünnepnapon húst eszik vagy az egyház által kitűzött napokon a misét elmulasztja; ki anélkül, hogy pap volna, gyóntat és miséz; vagy ha pap, többször él a szentséggel, mint kellene; ki pap léteére házasodni mer; ki a többnejűség bűnét követi el. Végre az eretnekségről gyanús az is, ki eretnek prédikáción vagy istentiszteleten jelen van, ki az inquisitio idézésére meg nem jelenik, ki még azon évben, melyben excommunicáltatott, magát az átok alól fel nem menteti; aki eretnekekkel barátkozik, őket megajándékozza, magához fogadja, s mindenekfelett

az, a ki eretnekek elfogatását nehezíti, s nekik segédkezet nyújt a menekülésre, tegye bár rokonságból, barátságból vagy hálából. Mert meg van tiltva nem csak egy eretneket megmenteni, hanem mindenkinek kötelessége azt excommunicatio terhe alatt feljelenteni, legyen bár atyja, testvére vagy hitestársa, amit ha valaki elmulaszt, az inquisitio teljes szigorral köteles vele elbánni.

Az *eretnység előmozdításának* bűnébe esnek mindazok, kik oly bűnöket, melyek ellen a sz. törvényszék eljárását megindította, előmozdítanak; kik tudják valakiről, hogy eretnek, hogy az inquisitio börtönéből megszökött, vagy idézésére meg nem jelent, s mégis befogadják házukba, eldugják és menekülését elősegítik, vagy ha a börtönben van, szökéséhez segédkezet nyújtanak; akik fenyegetések által vagy bármely más módon az inquisitio tisztviselőit eljárásukban gátolják. Ide tartoznak azok is, kik az inquisitio foglyai-val engedelem nélkül beszélnek vagy nekik írnak, habár vigasztalás okáért is; mindazok, kik eretnekekkel üzleti viszonyban élnek, sat.

A negyedik kategóriába tartoznak a *varázslók, jövendőmondók*, steff; nemcsak azok, kik kézből jóslanak s más titkos tudományokat űznek, hanem főképp azok, kik eretnek dolgokat mívelnek, pl. halálfejeket füstölnek, hozzájuk beszélnek, szellemeket idéznek, sat. E képzelt bűnök szolgáltatták a legtöbb áldozatot az inquisitio börtöneibe. E rovatba tartozik a csillagokból jóslás, a geomantia s egyebek, nemkülönben az

Ördög segítségül hívása is. Az ördög e tisztelői három osztályba soroztatnak. Az elsőbe tartoznak azok, kik az Ördögöt isteni tiszteletben részesítik; a másodikba azok kik az ördög nevét a utániakban a szentek nevei közé keverik, s őt kérik, legyen szószólójuk s közbenjárójuk istennél; a harmadikba mindazok, kik az ördögöt idézik. Az inquisitió szerint az ördöggel közösségben álló embereket könnyű megismerni vad tekintetökről s borzasztó kinézésükről, mely a sátánnal való gyakori közlekedésük folytán ragadt rájuk. Aki az ördögtől csak oly dolgokat kíván, melyek az ördög mesterségéhez tartoznak, pl. egy asszony elcsábítását, s ezt nem kérve, hanem parancsoló szavakban követeli, az némely theologusok véleménye szerint nem vádolható az eretnenség bűnével. Ezekhez tartoznak az alchymisták is, mert végső menekvésük mindig az ördög.

Az *istenkáromlás* rovatába az isten, a kath. vallás és a szentek kigúnyolása s a sz. írásnak profánus célra használása tartozik. A zsidók, mohamedánok, s minden hitetlenek, türessenek bár meg valahol, mégis minden, a keresztyén vallást megsértő bűnre nézve az inquisitió hatósága alá esnek. Ha például egy zsidó vagy mahomedán isten egységét vagy gondviselését tagadná, az inquisitió őt mint eretneket megbüntetheti. Alája tartoznak akkor is, ha valamely hitestársukat a ker. hitre térésben gátolják, vagy valamely keresztyént hitehagyásra rábeszélnek. Megtiltatott nekik a talmudot s más tiltott könyveket, melyek a keresz-

tyén vallást meg akarták cáfolni, kiadni, eladni, vagy csak maguknál tartani. Nem volt szabad keresztyén szoptatós dajkát tartaniok, sem olyasmit tenniök, ami bármi módon a ker. vallás kisebbitésére szolgálhatna. Az inquisitió egyik főtürekvése levén rémületet gerjeszteni maga körül, igen szigorúan büntette mindazokat, kik valamely hivatalnokát vagy szolgáját megbántották. E tekintetben könnyű sértés nem létezett, minden főbenjáró bűn volt; sem születés, sem állás, hivatal vagy méltóság valakit meg nem menthetett; a legcsekélyebb sértések kegyetlen szigorral büntetettek.

E bűnök különféle módokon jöttek az inquisitiónak tudomására. Hír által, a feladó tanúk vallomásai, az inquisitió saját kémjei, s egyéb eszközök által.

Ám hasonlítsa össze bárki a pogány császárok eljárását e rafnnirozott kegyetlenséggel, mely nem létező, el nem követhető bűnöket teremt, hogy vérszomjának áldozatait szaporíthassa, – kik álltak közelebb a keresztyén szeretet tanaihoz, az Olymp minden isténének áldozó bálványimádók-e, vagy a papi nagyra-vágyás egy istenét imádó pápák, kik Krisztus helytartóinak merik hazudni magukat?

A pogány *Antoninokkal*, kik az önmagukat feladó keresztyéneket szabadon bocsátják, – szembe állíthatjátok a *III. Incéket*, kik átokkal fenyegetik a világi bírakat, ha az inquisitió ítéletét megmásítják, szembe az inquisitiót, mely végtelen casuistikával nő-

véli a bűnök számát, hogy áldozatainak számát szaporíthassa.

A pogány *Trajánokkal*, kik még az üldözésben is aggódnak igazságtalanok lenni, szembeállíthatjátok a pápákat, kik gyakran kihallgatás nélkül Ítélnék, kik nyíltan hirdetik a hitszegést, prédikálván, hogy „az eretnekeknek adott szót nem kell megtartani!”

A *Galeriusok* türelmi pátenseivel szembeállíthatjátok a pápákat, kiknek excommunicációik nem más, mint előre való szentesítése a gyilkosságnak!

A pogány császárok vallási politikájával, kik sajátos kényszerből nyúlnak az üldözés eszközéhez, szembeállíthatjátok a pápákat, kik oly fogalommal bírnak saját vallásukról, hogy. *III. Ince* a maga szempontjából teljes komolysággal nevezhette el istent az „*első inquisitomak*”!

VI.

A pogány s keresztyén Róma gyilkolási eszközei.

Menjünk tovább. Lássuk néhány példából, miként bántak el áldozataikkal Róma pogány s miként keresztyén vallásüldözői.

Ideírom *Gibbon* után *Cyprián* karthágói érseknek ki végeztetését a harmadik század második felében.

„Valérián harmadik és Gallienus negyedik consulátusa alatt Paternus, afrikai proconsul titkos tanácstermében maga elé idézte Cypriánt. Itt értesítette azon császári rendeletről, melyet épen az imént kapott, s mely szerint mindazoknak, kik Róma vallását elhagyták, megparancsoltatott, rögtön visszatérniük atyáik szokásaihoz. Cyprián habozás nélkül kijelenté, hogy ő keresztyén és püspök, hogy csak az igaz és egyetlen istent imádja, kihez naponként imádkozik törvényes uralkodóinak, a két császárnak jólétéért. Szerény önbizalommal követelte magának a polgár azon jogát, hogy felelet nélkül hagyhassa azon gyűlöletes és törvénytelen kérdéseket, melyeket a proconsul hozzá intézett. Engedetlenségének büntetéséül

számkivetésre ítéltetett, s rögtön elszállítatott Kuru-bisba, Zeugitania egy szabad tengeri városába, melynek termékeny földön, s mintegy negyven mértföldnyire Carthagótól kellemes fekvése volt. A száműzött püspök itt az élet kényelmeinek s erényei öntudatának zavartalanul örvendhetett. Híre elterjedt volt egész Afrikában s Olaszországban, magaviseletének egy leírása az összes keresztyénség épülésére forgalomba bocsátatott, s magányát gyakran szakíták félbe a hívők levelei, látogatásai és szerencsekívánatai. Új proconsul tétetvén ekkor a tartományba, Cyprián sorsa egy időre még jobbra látszott fordulni. Száműzetéséből visszahivatott, s bár Karthágóba visszatérnie meg nem engedtetett, lakásul mégis a főváros szomszédságában levő saját kertje jelöltetett ki neki. Végre, épen egy évvel Cyprián első elfogatása után, Galerius Maximus afrikai proconsul császári parancsot kapott a keresztyén tanítók kivégeztetésére. A karthágói püspök átlátta, hogy ő van az első áldozatok egyikének kiszemelve, s gyöngesége elcsábítá, hogy titkos szökés által vonja el magát a vértanúság érdemei és veszélyei elől: de csakhamar visszanyerte egész lelki erejét, mely állásához illett, s visszatért kertjébe, nyugodtan bevárando a halál szolgálát. Két előkelő hivatalnok, kit e megbízás ért, maguk közé vették őt egy kocsira, s miután a proconsul épen másfelé volt elfoglalva, nem a börtönbe, hanem egy magánháza vitték őt Carthagóba, mely egyiköknek tulajdona volt. A püspök tisztességes estebéddel meg-

vendégeltetett, s keresztyén barátai utoljára még élvezhették társaságát, míg az utcát betöltte a tömeg, búsongva szellemi atyjának bekövetkezendő halála felett. Reggel megjelent a proconsul törvényszéke előtt, ki, nevét és állását tudakolván, meghagyta neki, hogy áldozzon az isteneknek? s kérte, gondolná meg engedetlensége következményeit. Cyprián vonakodása szilárd és határozó volt, s a bíró, tanácsosának meghallgatása után némi vonakodással monda ki a halálos ítéletet, mely jelenté: „hogy Thascius Cyprianus, mint Róma isteneinek ellensége s egy bűnös társaság feje, melyet vétkes ellenállásra izgatott a szentesített császárok Valérián és Gallienus törvényei ellen, haladéktalanul lefejeztessék.” Elvégeztetésének módja a legszelídebb s legkevesebb fájdalommal járó volt, mely csak főbenjáró bűnösre alkalmazható vala, s a kínpad használatba nem vétetett, hogy a karthágói püspöktől akár tanainak visszavonását, akár büntársainak feladását kieroszakolja.

Amint az ítélet publikáltatott, a palota kapuja előtt várakozó keresztyén tömegből azon egyhangú kiáltás hangzott fel: „Vele együtt akarunk halni!” De buzgalmuk és szeretetök e nemeslelkű nyilatkozata sem Cypriánnak nem használt, sem nekik maguknak nem ártott. A püspök tribünök és centuriók fedezete alatt ellentállás úgy, mint sértegetések nélkül a kivégzési helyre vitetett, egy terjedelmes síkságra a város közelében, melyet már a nézők nagy tömege foglalt el. A szent püspököt hű papjainak s diákonu-

sainak szabad volt követniök. Mellette álltak, midőn felső ruháját leveté, kendőket terítettek a földre, hogy drága vérét felfogják, s Cyprián megparancsolá nekik, hogy hóhérjának fizessenek huszonöt aranypénzt. Erre a vértanú arcát kezeivel elfödte, s a hóhér egy csapással elválasztá a főt a testtől. Hullája néhány óráig ki maradt téve a pogányok kíváncsiságának; éjjel azonban elvitetett, s diadalmas menetben, ragyogó világítás mellett átszállítatott a keresztyének temetőjébe. Cyprián temetése nyilvánosan, a római hatóságok által semmiben sem zavartatva, tartatott meg, s azon hívők, kik személyének s emlékezetének az utolsó szolgálatot megtették, biztosságban voltak minden bosszú vagy büntetés ellen. Megjegyzésre méltó, hogy az afrikai provincia nagyszámú püspökeinek tömegéből Cyprián volt az első, ki a vértanúság koronájára méltónak ítéltetett.”

Így gyilkoltak a pogány zsarnokok a harmadik században.

*

S a felebaráti szeretet vallásának papjai 12-13 századdal utóbb?

Lássuk a szent inquisitió eljárását.

Ha az inquisitió feladás útján vagy saját kémei által a fentebb elsorolt bűnök valamelyikének nyomába jött, bármily csekély lett legyen a gyanú-ok, az illetőt rövid időközökben háromszor egymásután megidézte. Ha harmadszori idézésre sem jelent meg, ex-

communicáltatott s nagy pénzbírságra ítéltetett; fenn-tartatott azonban utóbbi megbüntetése, ha az inquisitió kezeibe találna kerülni.

A legbiztosabb volt az első idézésre megjelenni, mert minél tovább késett valaki, annál bűnösebbé lett; mert lett légyen bár teljesen ártatlan, már az inquisitió parancsa iránti engedetlenség bűnnek tekintetett.

A menekvés igen nehéz volt. Amint a megidézett vádlott menekült, az inquisitió értesítetett, s a szökevényt mindenfelé üldözni kezdte. Ha pedig valaki az inquisitió börtönéből szökött meg, újra elfogtván, büntetése megsúlyosbított.

Ha valamely fogoly megszökött, minden nyilvános helyen idézését kiragasztották, melyben felszólítatott, bizonyos idő alatt visszatérni. Ha nem jött, in contumaciam elítéltetett, s átadatott a világi hatóságnak in effigie elégetés végett. Az ily megszökött fogoly ellen az idézés a következő ékes szavakban szokott kiadatni:

„Mi, a szent vallás inquisitorai, hozzád N. N. . . Isten adjon neked több bölcseséget.

Öröktől fogva őszinte törekvésünk volt arra ügyelni, nehogy Zebaoth isten szőleje, melyet a menynevei atya jobbja ültetett, fiának vére megöntözött, a sz. lélek kegyelme megtermékenyített, s az egész boldogságos és megfoghatatlan szent háromság a legfényesebb privilégiumokkal megáldod, az erdő vad-disznója, t. i. az eretnek által fel ne falassék, se az eretnekség gaza által el ne fojtassék, se az ellenséges kígyó

pestises lehellete által meg ne mérgeztessék. Minden gondunkat odairányozzuk, nehogy Sámson rókái, azaz az eretnekek, az atya aratását megegyék vagy égő farkaikkal tűzbeborítsák, vagyis nehogy kárhuzatos fufangjaikkal a kath. vallás tisztaságát befertőztessék.

Midőn tehát úgy találtuk, hogy te az eretnekség bűnébe estél, hatalmunkba kerítettünk, és sebed szá-mára üdvös gyógyszereket, olajat és mézet készítettünk; de te üzve és csábítva a gonosz szellemtől, megszöktél börtönödből. Megidéztünk bírói székünk elé, s te vonakodtál megjelenni. Átok alá vetettünk, és te sokáig átok alatt maradtál. Nem tudjuk, hová vezetett a gonosz szellem. Jóságosan vártuk, hogy visszatérj az egyház kebelébe; de miután bűnösségedben makacsul megmaradsz, utoljára felszólítunk, hogy – (ezen és ezen napon és helyen) – előttünk személyesen megjelenj.”

*

Ha a vádlott az inquisitió kezeibe került, rendszeren *kínpadra* vonatott, hogy a fájdalom hatása alatt bevallja el nem követett bűneit.

Az ily ker. kath. kínzókamrában a sz. kereszt körül jobbra-balra fel valának állítva azon különféle kínzó eszközök, melyeket a papságnak kétségkívül a sz. lélek által sugalmazott fantáziája kigondolt.

A kínzásnak legszokottabb eszközei és módjaiból sorolok el itt néhányat:

1. *A hüvelyk-csavar.*
2. *A fűzés,* – midőn egyes tagjai a testnek zsinórokkal erősen összefűzettek.
3. *A létra,* melyen a vádlott teste erőszakosan kinyújtatott.
4. *A csontkínzó.*
5. *A spékelt nyúl,* egy szegekkel kivert henger, melyen a vádlottat ide-oda hengergették.
6. *A tűz,* midőn égő kénzalagokat hánytak a vádlott hátára.
7. *A szurokpálca,* egy félrófnyi, lennel körütekert, szurokba mártott és meggyújtott darab fa.
8. *A szurokflastrom,* mely égő állapotban ragasztott a vádlott testére,
9. *Az ék,* apró hegyes fadarabok, melyek a kínozottnak körmei alá beverettek.
10. *A spanyol bak,* melybe a hüvelykújj s a láb nagy újja keresztben bepréseltetett.
11. *A kínzó ló,* egy csiga-alakú alkotmány, melyen a vádlott kinyújtatott, míg bőrét és húsát fogókkal apró darabokban letépték testéről.
12. *A vaskeztyű,* hegyes kapcsokkal.
13. *A kecskekínzás,* midőn a vádlott talpait felhasogatták és sóval bekenték, s azt éhes kecskével addig nyalatták, míg a csont ki nem látszott a sebből.
14. *A sókínzás,* midőn sós-vízbe mártott kendőt nyomtak a vádlott torkába.
15. *A vesszőzés.*
16. *A kézcsvár.*

17. *A pomerániai sipka*, vaskapcsokkal ellátott homlokszalag, melylyel a fő présettetett össze.

18. *A lüneburgi szék*, kiverve hegyes szögekkel, melybe a kínozottat belenyomták.

19. *A nijakkoto*, melynél fogva a vádlottat a levegőbe felhúzták úgy, hogy csak lába ujjja érte a földet.

20. *A spanyol bak*.

21. *A halálprés*, midőn a vádlottat meztelenül egy alacsony, setét kamrában a földre fektették, s mellére mind nagyobb súlyokat raktak, mindaddig, míg vallott vagy meghalt.

22. *Az égő tojások*, melyek csipeszszel a vádlottnak két hóna alá tartattak.

23. *A bölcső*, egy embernagyságú bölcső, belől hosszú szegekkel kiverve, melyben a vádlottat ringatták.

24. *A nyakörv*, melylyel a vádlott nyakát úgy összeszorították, hogy fülén és szemén folyt a vér.

25. *Az éhség- és virrasztás kínzás*.

26. *A szomjókíznás*, mely mellett az áldozatot csak erősen megsózott ételekkel tartották.

27. *Az emelő*, melylyel a vádlottat felhúzták a levegőbe, s több ölnyi magasból egyszerre leejtették, mindaddig, míg vallott, vagy lelkét kiadta.

Az inquisitio kízó-eszközei a felsoroltakban kórán sincsenek kimerítve; de nekünk elég ebből ennyi. Aki evvel be nem éri, vegye elő az inquisitionnak valamely kézi-könyvét, mely az inquisitoroknak utasításul

íratott, – van ilyen akárhány, – s ott megtalálja a kínzó-eszközöket, használatuk módjával együtt részletesen leírva.

A kínpad, s ez jól megjegyzendő, nem büntetés hanem csak a *vallatás* eszköze volt, tehát alkalmazta tott mindenkire, ki jószerével nem akarta magát bűnösnek állítani, lett légyen bár ártatlan, mint a ma született bárány.

A vallatás e módján kívül jellemzők még a szent törvényszék igazságszeretetére nézve azon elvek, melyek eljárásában irányadók valának.

A 15. s 16. században, tehát virágzásának fénykorában az inquisitio a következő elvekhez alkalmazta eljárását, melyek a törvényszék bírának hivatalos utasításkép voltak kiadva:

1. Eretnekekkel sohasem szabad vallási kérdések felett vitatkozni, legkevésbé pedig nyilvánosan, mert az eretnekek csak erőszak, nem pedig meggyőződés által téríthetők meg.

2. Akik eretneket eldugnak vagy bármikép segítenek, átok alá vetendők, s a töredelmezők közé csak akkor vehetők fel ismét, ha előbb keresztül mentek az inquisitio kezén, mely különben mindig mint az eretnekségről gyanúsokkal fog velők banni.

3. Még a pápa által felmentett eretnek is alá marad vetve az inquisitiónak s általa halálra Ítéltető.

4. Ha valamely eretnek már elítéltetett, nem szabad többé a néphez beszélnie.

5. Sohsem szabad eretnek életének megkegyelmezni még ha visszavonja is tévelygéseit, mert ezáltal valószínűleg csak életét akarja megmenteni. (E pont azonban csakhamar szelídebb értelemben megváltoztattott; mert Róma átlátta, mily előnyös lehet rá nézve ha eretnekek visszavonásaira hivatkozhatik.)

6. A vádlott kihallgatásánál a bírónak sohsem szabad oly színben feltűnnie, mintha kételkednék a vádlott bűnösségében; hanem feltéve a vád igazságát, csak a körülmények felől kell tudakozódnia.

7. Az eretnek kihallgatásánál mindig szeme elé kell állítani a halált.

8. Nem szabad megkísérteni őt akár a sz. írás, akár bizonyítékok által megtéríteni.

9. Kétértelmű alakban kegyelmet kell ígérni az eretneknek, ha bűnét bevallja; de ha bevallotta, ez ígéretet nem szükség megtartani.

10. Az eretnek vagyona, még gyermekei s más katolikus vérrokonainak kárára is, az inquisitio tulajdonába megy át.

11. A halál a bűnöst az inquisitio végítéletétől el nem vonja; még halála után is pörbe fogható és képleg kivégezhető.

12. Az eretnekségről gyanús és az inquisitiónak alája van vetve az is, ki csak tréfából tett eretnek állításokat, vagy utánczott eretnek szokásokat.

13. Eretnekségnél s a kath. vallástól való elszakadásnál nincs elévülés.

14. Az ilyeneknek testvéries figyelmeztetéseket bárki csak akkor adhat, ha őket előbb az inquisitiónak feljelentette.

15. Az eretnenség miatti feljelentés kötelessége alól mi sem ment fel, sem rokonság, sem barátság, sem hála, még ha az illetőnek élete mentetett volna is meg a bűnös által.

16. Aki eretneken segít, ha az rábizonyíttatik, nem kap papi temetést.

17. Az inquisitiónak alá van vetve mindenki, ki bármily eretniséget előmozdít, tette legyen bár tudatlanságból; mert minden igazhívőnek ismernie kell azt, amit az egyház kárhoztat.

18. A világi hatósági személyek átok terhe alatt kötelesek az inquisitiónak segédkezet nyújtani.

19. Valamely hatósági személy, ki e segély megtagadása miatt az inquisitio által átok alá vettetett, ha késik magát az átok alól felmentetni, szintén elítélendő mint eretnek.

20. A titkos eretneket, feltéve még, hogy proseyta-csinálás nélkül magának tartja tévelygéseit, szintén fel kell adni az inquisitiónak, hogy általa elítéltessek.

21. Aki másodszor visszaesik az eretnenségbe, ha bűnbánatot mutat is, halálra ítélandó.

22. Oly eretnekkel, ki egyszer lemondott volt tévelygéseiről, s aztán új eretnenségbe esik, úgy kell bánni, mintha másodszor visszaesett volna tévelygésébe.

23. Oly titkos eretnek, ki életében nem tartatott, s csak halála után bizonyult annak, képleg elítélendő s kivégzendő.

24. Azon vádlói f, ki azt mondja, hogy valamely eretnek tant csak tudatlanságból s csak azért vallott, mert az egyház tanának tartotta, kínpadra vonandó» hogy bebizonyuljon, valjon igazat szól-e.

Annak bizonyítására, hogy e rajz nem túlzott, álljanak itt egy ép oly tudományos, mint mérsékelt és részrehajlatlan írónak szavai. *Janus* (a pápaság és a zsinat című könyvében) így szól:

„Az inquisitió eljárása, fejlődése folyamában mind messzebb távozott az igazság és méltányosság minden elveitől. Leginkább IV. Incének (1243-54) telt kedve az inquisitori hatalom növelésében, eszközeinek élesebbé tételében; elrendelte a kínpad használatát, mely intézkedését IV. Sándor, IV. Kelemen, III. Calixtus approbálták. A mint e vallási törvény-szék a 14. században fő vonásaiban teljesen kifejlődve s *Eymerich* klasszikus munkájában leírva előttünk áll: valóban egyetlen és utól nem ért még az emberiség történetében. Egyszerű gyanú elegendő volt itt a kínpad alkalmazására; itt kegyelem volt élethossziglanra négy szűk fal közé kenyér és vízre becsukatni, itt lelkiismereti kötelessége volt a fiúnak saját atyját a kínpad gyötrelmeinek, az örök börtönnek vagy máglyának zsákmányul vetni.

„A tanúk nevei eltitkoltattak a vádlott előtt, a védelem minden jogeszköze elvételre volt, felebbezésnek más vagy felsőbb törvényszékhez nem volt helye, s még védő-ügyvéd használata is be volt tiltva. Ha valamely jogásznak eszébe jutott volna a vádlottat védeni, rögtön egyházi átok alá vettetett volna. Két tanú elégséges volt bárkinek elítélésére, s tanúkul mégolyanok is elfogadtattak, kik a vádlott elleni személyes ellenségeskedés vagy infámia folytán minden törvényszék által visszautasítottak, mint esküszegők, kerítők, gonosztevők, sat. Az inquisitornak meg volt tiltva szelídséget s kíméletet mutatni; a tortura, legkegyetlenebb alakjában, volt a vallás rendes eszköze. A vádlottat sem visszavonás, sem a vallás hívének biztosítása meg nem menthette; keresztül eshetett a gyónáson, absolution és áldáson, tehát a szentség szempontjából hittek bűnbánatában s megtérésében; de ha visszaeső volt, kijelentették neki, hogy törvényszéki szempontból nem hisznek neki, tehát meg kell halnia. S végre, hogy a mérték teljes legyen, ártatlan családja a törvényesen kiszabott confiskáció által megfosztatott vagyonától, melynek fele a pápát, fele az inquisitiót illette. Tévhitűek gyermekeinek, mond III. Ince, csak az életet, s azt is csak könyörületességből szabad meghagyni. A szerencsétlenek azonkívül képteleneknek jelentettek ki minden polgári hivatalra s méltóságra” sat.

VII.

Egyes képek a papi szelídség vérkrónikájától.

Nehogy a tárgygyal ismeretlen olvasó nagyításnak vagy ferdítésnek tartsa a fentebb elmondottakat, ideírok néhány episódot a kath. papság hőstetteiből hiteles adatok s kútfők nyomán.

I.

V. Károly uralkodása alatt történt.

Az inquisitio éppen ülést tartott. Az elnöki széket a nagyinquisitor foglalja el, körülötte az inquisitio tanácsosai. Egy vádlott bevezetetik.

— Vádlott, szól az elnök, esküdjél az evangéliumra, hogy csak tiszta igazságot fogsz vallani.

— Esküszöm! – mond a vádlott.

— Neved?

— Orgoso Pál, Joachim, Manuel, cevallos-i gróf, spanyol grand.

— Korod?

— Ötven év.

— Orgoso Manuel, eretnekséggel vádoltatol. Bűnösnek ismered magadat?

— Kegyelmes uram, becsületemre esküszöm, hamisan vádoltak.

— Tagadsz? – kiált fel az inquisitor, s négy álarcos férfinak int, kik a vádlottra rohannak, s egy ingre vetkőztetik. – Gyónd meg bűneidet! – kiált az inquisitor.

— Nem vallhatok be oly bűnt, melyet el nem követtem.

— Kössétek a kötélre! – szól a nagyinquisitor.

A legények erre lehúzzák a boltozat közepéről lóggó kötelet, egyik végével a vádlott kezeit hátára kötik, a másik végét pedig megragadva egy csiga segítségével a vádlottat felhúzzák a tetőzetig, aztán egyszerre le hagyják esni a földre.

– Vallj! – inti az inquisitor.

– Nincs mit vallanom! – nyögi a kínzott.

Erre a hóhérlegények súlyokat akasztanak a vádlott lábára, s ismét felhúzzák, de csak egy ölnyire, hol a légben félóráig függve marad, aztán ép oly gyorsan, mint előbb, ismét leejtik.

– Vallj! – szól az inquisitor.

A vádlott azonban makacs, sem nem felel, sem rá nem néz többé bírásra, hanem kiterítve fekszik a földön.

Egy legény megkísérti felrázni. Hiába.

– Megvan halva uram, – jelenti aztán, – ki-tört a nyaka.

– Legyen meg az Úr akarata! – felel rá a nagyinquisitor, égneк emelt tekintettel.

Ez az „emelő”.

II.

Az inquisitió börtönében két hóhérlegény hat foglyot korbácsol. Három közülök nő. Az egyiknek, egy szép, fiatal, magas nőnek szája kolonccal be van dugva, nehogy elmondhassa, hogy a gyóntató-*atya* erőszakot akart rajta tenni. Az inquisitió foglyainak nem volt szabad panaszkodniok. Ha valamelyik csak egyet sóhajtott, végig korbácsolták a börtön folyosóin. Korbács érte azokat is, kik a börtönben civódtak vagy lármát ütöttek. Ily esetben egy börtön minden lakója bűnhődött, s kor- és nemkülönbség nélkül, férfiak s nők, ifjak és öregek egyszerre, mezítelenül megkorbácsoltattak.

III.

A sbirrek egy ifjú, bájos nőt vezetnek a kínzókamrába, ki azonban gyöngeségtől alig bír lábán állani.

— Gyermekeket! – nyögi a nagyinquisitor elé érve, alig hallható hangon, – adjátok vissza kisedet gyermekeket, melyet keblemről letéptetek!

— Leányom, – mond a nagyinquisitor, tettetett jámborsággal, testvéred lutherána s arról vádol téged, hogy hitehagyásában megerősítetted.

— Nem igaz! nem igaz! – kiált a szerencsétlen.

Az inquisitor egy intésére két legény megragadja az áldozatot,

Arcán egy finom, vízbemártott kendőt kötnek keresztül, melynek egy részét szájába, másikat orrlyukaiba dugják, aztán egy padra fektetik a kínzókamra közepében. Erre az egyik ecettel és sóval vegyített vizet önt lassan szájába s orrába; mivégből a pad úgy van készítve, hogy a rajta fekvőnek feje mélyebben fekszik lábainál.

– Megátalkodott bűnös! – kiált az inquisitor. Az egyik legény folyvást csepegteti a vizet a kendőn keresztül, az behat az áldozat torkába s orrába; s minél inkább igyekszik ez a vizet lenyelni s léleketet venni, annál szorosabbra húzza a másik legény a hevedert, melylyel a padhoz van kötve, úgy, hogy a kötelek mind mélyebben bevágnak a kínzottnak testébe, míg a piros vér ki nem szökik a sebekből.

E kín majdnem egy óráig tartott. Ekkor előlép az inquisitio orvosa, s megvizsgálván a vádlottat, így szól:

— Kegyelmes uram, e nő nem állhat ki több kint anélkül, hogy bele ne haljon.

— Oldjátok fel! – szól erre a „kegyelmes úr,” – a kihallgatás elhalasztatik holnapra.

S ha a szerencsétlen más napig nem vallott, meg nem halt, s csak némileg magához tért, újra kezdtek naponként a kínzást, mindaddig, amíg csak igent nem mondott mindenre, amit tőle kérdeztek.

IV.

A nap egy *auto-da-fé-nok* előnapja.

Egy domonkos-barátok vezetése alatt álló processió indul ki az inquisitio templomából, s megy azon helyre, melyen másnap a „szertartás” végbe fog menni, ide érve egy felállított oltárhoz közelítenek, melynél barátok miséznek a holnap leöleendő áldozatok lelkeért, s egy fekete posztóval bevont keresztet tűznek az oltár baljára. E kereszt az egyház gyászát fejezi ki azon makacs eretnekek lelkének elveszte fellett, kik a máglyára fognak lépni. A barátok az egész éjt a piacon töltik, zsoltárt énekelve és misézve.

Mire másnap a processió kijött a szent törvényszék palotájából, a piac már tele volt néppel.

Jobbra a vérpadtól egy amphitheátrum állott a magas tanács és Spanyolország főtörvényszékei számára. Alatta a nagyinquisitor trónja, magasabban még a király erkélyénél is.

Az erkélylyel szemben kalitkák voltak, melyekbe az elítéltek csukattak, míg az ítélet előttök felolvastott. A tér többi részét a követek, az országnagyok s a nép számára készült emelvények foglalták el. Egy sereg dominikánus a vérpaddon térdelve imádkozott azon lelkekért, melyek nemsokára a purgatoriumban fognak égni.

Minden elítéltnak külön máglyája volt; egy-egy égő ágy, melyen borzasztó halálküzdemeiken át kellend esniök.

Az 1636-ban Valladolidban tartott autodafé alkalmával az inquisitio egy új, addig ismeretlen kínzás látványát nyújtja a királynak, IV. Fülöpnek, ki egész családjával jelen volt az ünnepélyen. Tíz zsidó szerepelt ez előadásnál. Félkézzel egy sz. András keresztjéhez szegeztek, s testök egy-egy gypsz-burokba foglaltatott, hogy *lassan süljenek meg*.

A „vallásünnepély” kezdetén az elítéltek elvezetettek a vérpad körül, s a király erkélye előtt, aztán leültek az amphitheátrumtól balra. A nagyinquisitor fellépett trónjára.

Komor csend uralkodott az egész piacon.

Ekkor a nagyinquisitor a királyhoz fordulva, fennhangon monda:

„Esküszik-e felséged, hogy a római kath. hitet védeni, az eretnokséget kiirtani s a sz. inquisitio eljárását minden királyi hatalmával támogatni fogja?”

„Esküszöm!” viszonzá a király.

Erre a nagyinquisitor az összegyűlt néphez fordult:

„Ti valamennyien, Róma egyházának gyermekei, esküdjetek meg, hogy ki ki közületek képessége szerint a római kath. hitet védeni, az eretnekeket üldözni és feladni, s a sz. inquisitio minden tettét előmozdítani fogjátok!”

„Esküszünk!” viszhangzá a fanatizált tömeg.

Erre egy dominikánus a szószekekre lépett és nagy hangon kiáltá:

„Testvérek! Inquisitio superior regibus, az inqui-

sitió felette áll a királynak, s az ég hatalma felette a föld hatalmának. Az inquisitió a paradicsom kapuja!” sat.

Az elítéltek e prédikáció után egyenként fakalitikáikba zártak s ítéletök felolvastatott.

Egy fiatal leány, Lerma Franciska, szemben a halállal szünni érzé bátorságát: s midőn a herold az ítéletet olvasva e szavakhoz ért: „*elevenen elégettesék!*” szívrázó hangon felsikoltott:

– Nem, nem elevenen! Szánom, bánom bűnömet! Ne elevenen!

Bűnbánata folytán Lerma Franciska megkegyelmeztetett arra, hogy elégettetés előtt *megfojtassák*.

E pillanatban két nyersfakoporsóban két női holttestet hoztak a térre.

– Kik e bűnösök? – kérdé a nagyinquisitor.

— Az egyik, – felelé a halotthordozók vezetője, – Mondeja herceg leánya, ki fejét a börtön falán bezúzta, a másik nagynénje, ki torkát ollóval elmetsette.

— Égjenek érte a pokol tüzében! – dörmögé boszúsan a nagyinquisitor.

A koporsók szurokkal voltak teliöntve, hogy a hullákkal együtt elégjenek.

Végre, miután a referens az ítéletek felolvasását befejezte, a nagyinquisitor parancsára a máglyák meggyújtattak.

A lángok magasan csaptak fel, az égő hasábok szí-

porkázásába belevegyült a halálkínnal küzdő áldozatok jajveszéklése, míg végre ember és fa porrá égett. És ily módon ezrek és ezrek égettettek meg, — ad majorem Dei gloriam!

V.

Egy *Grandier* nevű róm. kath. pap avval vádoltatott, hogy a lauduni orsolyaszüzeket megbabonázta, s az ördög karjaiba vezette. Természetesen tagadta a vádat, mire kínpadra vonatott.

Lábai deszkák közé szorítottattak, melyek kötéllé lehető szorosán összeköttettek; aztán a láb s a deszka közé ékek verettek. A vizsgáló bíró az ékeket gyöngékek találván, fenyegetőleg parancsolá a hóhérnak, adjon erősebbeket elő, s nem nyugodott meg, míg ez esküvel nem állította, hogy keményebbeket nem bír előteremteni. Néhány jelenlevő pap, kik a kínzószerszámokat exorcizálták, szintén nem voltak megelégedve a hóhér „szelídségével”, s azt állítván, hogy „ily avatatlan embernek, mint ez, az ördög könnyen ellenállhat,” magok ragadtak kalapácsot, hogy az ékeket jobban beverjék. A fájdalom az áldozatot többször megfosztá eszméletétől; de új kínok mindannyiszor ismét magához térítették. Új ékeket vertek belé aztán, mire a szerencsétlen csontjai összezúzattak, úgy, hogy vére és velleje már kifolyt a deszkák közül. E műtét után elevenen megégettetett.

A vád szerint t. i. szóról-szóra a következő szerződést kötötte volt az ördöggel:

„Uram és mesterem Lucifer! Elismerlek istenemnek, s ígérem, hogy holtomig téged foglak szolgálni. Megtagadom Istent, Jézus Krisztust és minden szenteket, a római apostoli egyházat és minden szentségét, lemondok minden magamért való imádságról, s fogadom neked, hogy amennyire csak tőlem telik, rosztat fogok tenni, hogy akit bírok, roszra fogok csábítani. Lemondok Krisztus minden érdemeiről s egész életemet tetszésedre bízom azon esetre, ha megszűnném neked szolgálni, téged imádni, s napjában háromszor neked szolgálni.”

E szerződés azon hozzátétellel tétetett közzé, hogy „eredetije a pokolban van, a földnek egy szögletében, Lucifer kabinetjében, aláírva a varázsló vérével.”

Ilyen módon sütötték meg az embereket Róma vér-gourmandjai.

VIII.

Égrekiáltó számok.

Az emberi lélek borzalommal telik el, látva azon fanatikus vérszomjat s hidegen kiszámított kegyetlenséget, melylyel magokat Róma papjai a gyilkolás mezejére vetették.

A papság, főleg a reformatio után, melynek ellenében Rómát nem is tartá fenn egyéb, mint méreg és gyilok, mindenütt szövetkezett a legirtóztatóbb bűnökkel. Ami kegyetlenség, embertelenség e korban a világon elkövetetik, az kevés kivétellel a papok műve. Az *eperjesi vérfürdő*től a meghíúsult *lőpor-összeesküvés*ig, melynek I. Jakab parlamentjét kellett volna légerőpítenie, az *irlandi vérfürdő*től, mely 40,000 angolnak életébe került, XIV. Lajos *dragonnade*jaig, melyekben dragonyosok karddal oktatták a népet a kath. vallásra, a *Savonarolák* máglyáitól a párisi vérnászig, Amerika millióinak lemészároltatásáig, – minden gaztett a papság műve volt.

Hát még az inquisitió!

A domonkos-barátok úgynevezett eretnekeket

fedeztek fel, s aztán privilégiumot kaptak azok leöldözésére. Hogy számukat szaporítsák, megszoríták a bűnöket, s tömegesen ölték az embert oly bűnökért, melyeknek nevére mosolyra vonul minden értelmes ember ajka, mint: „ördöggel való szövetség, daemónokkal közösülés, utazás a levegőben, boszorkány szombat, hódolás az ördögnek éjjeli udvartartásában! sat.”

Az emberölés formaszerint tudományosan, rendszeresen míveltetett. Kézikönyvek jelentek meg pápai approbációval, melyekben részletesen meg volt írva, hogyan lehet a vádlottat kelepcebe csalni, vallomását kicsikarni, hogy kell kinjait növelni sat.

És mindezen raffinírozott kegyetlenségeket nem szabad a kor tudatlanságának tulajdonítanunk. Az érdem kizárólag a papoké. Mert nézzétek *Mahomed* vallását, melynek nem a ker. szeretet, hanem a hódítás volt alapelve. S mit tettek a mahomedánok ugyanakkor, sőt még előbb, mintsem a kath. inquisitio virágzásának tetőpontjára ért volna?

Valamint már az izlam alapítója, Mohammed teljes vallásszabadságot ígért és adott az afrikai keresztyén felekezeteknek, úgy II. Mohammed Byzancz bevétele után a város templomait egyenlően osztá fel a keresztyének és mohamedánok közt. A mohamedán úgy nem ismerte az inquisitiót és máglyát, mint nem a zsidó és pogány, a keresztyén vallás virágzott Spanyolországban, s az emberölés csak akkor kezdődött,

midőn a mórok elűzetése után a kath. Ferdinánd és Izabella lettek urai az egész országnak.

Ezt a dicsőséget Rómának senkivel sem kell megosztania; övé marad az kizárólag, örökre.

Érdekes lesz még egyszer visszatérnünk a rég Rómába, hogy azon áldozatok számát összehasonlíthassuk, melyek a pogányok és keresztyének által leöltek.

„A későbbi legendáirók, úgymond Gibbon, egész seregekről és városokról beszélnek, melyek az üldőzésnek dühe által elpusztítottak volna. A régibb írók általános panaszok s átkozódásokra szorítkoznak, anélkül, hogy számát adnák azoknak, kiknek megengedettett az evangéliom iránti hitöket verökkel megpecsételniök. Eusebius történetéből azonban kitünik, hogy csak kilenc püspök íteltetett halálra, s azon helyéből, hol a palestinai vértanúkat sorolja el, tudjuk, hogy csak 92 keresztyén nyert jogot e névre. Miután ezen kor püspökei buzgalmának s bátorságának fokát nem ismerjük, e tények elsejéből nem vonhatunk le hasznos consequentiákat, a második azonban egy fontos és valószínű következtetésre jogosít. Palestina körülbelül tizenhatodrészt tette a keleti birodalomnak. Miután azonban voltak helytartók, kik valódi vagy tettetett szelidségből nem keverték be kezöket a hívök vérevel, feltehetjük, hogy a keresztyénség eredetének országa legalább tizenhatodrészt

képes felmutatni azon vértanúknak, kik Galerius és Maximin birodalmának határain belől halálra ítéltettek; összes számuk tehát mintegy 1500-ra mehetett; mely szám, ha az üldözés tíz évére felosztatik, évenkénti 150 vértanút ád. Ha Olaszország, Afrika s tán Spanyolországra nézve is, hol két-három évi üldözés után a büntetőtörvények szigora enyhítettet, sőt az üldözés teljesen beszünt, ugyanezen arányt vesszük fel, akkor az üldözésnek áldozatul esett keresztyének száma valamivel kevesebbre tehető 2000 embernél”.

*

A pogány Róma silány kontár volt tehát a keresztyénhez képest. A pápa teljhatalmat adott a gyilkolásra, s az inquisitorok, kiknek fizetése sokhelytt csupán azon taksából állt, melyet fejenként kaptak, az elítélt eretnekek száma szerint, lehetőleg szaporíták áldozataikat.

S így, míg a pogányok egyenként, a római papok százezrenként ölték az embereket.

A 15. században a comói kerületben évenként átlag 100 eretnek égettetett el.

Németalföldön az inquisitió 75,600 embernek ontá véré.

Franciaországban a Bertalan éj en 100,000 kálvinista öletett meg.

De ki lett volna képes megszámlálni mindazon zsidókat, protestánsokat, eretnekeket, varázslókat sat.,

kik Magyarországtól kezdve Amerika belsejéig néhány századon át leöltek?

Hogy némi gyöngé fogalmat szerezhessünk magunknak ez áldozatok számáról, táblázatba foglalom az egy *Spanyolországban* mintegy három század alatt elesett áldozatokat.

1481-től 1808-ig 14 nagyinquisitor alatt Spanyolországban	elevenen megégetett	gályára vagy örök fogságra ítéltetett	In effigie elégetett
1481—1498. Torquemada nagyinquisitor alatt	10,220	97,371	6,840
1498—1507. Deza nagyinqu. alatt	2,592	32,952	829
1507—1517. Ximenes n. i. alatt	3,564	48,059	2,232
1517—1521. Adriano Florencio n. i. alatt	1,620	21,855	560
1521—1523. Az interregnum alatt	324	4,481	112
1523—1545. Alphonse Manrique n. i. alatt	2,250	11,250	1,125
1545—1556. Tabara n. i. alatt	840	6,520	420
Louisa n. i. alatt	1,220	6,600	660
1556—1557. II. Fülöp alatt	3,990	18,450	1,845
1597—1621. III. Fülöp alatt	1,840	10,716	692
1621—1665. IV. Fülöp alatt	2,852	14,080	1,428
1665—1700. II. Károly alatt	1,630	6,512	540
1700—1746. V. Fülöp alatt	1,600	9,120	760
1746—1759. VI. Ferdinand alatt	10	170	5
1759—1788. III. Károly alatt	4	56	—
1788—1808. IV. Károly alatt	—	42	1
összesen	34,656	288,234	18,049

És ennyi vérontásnak eredménye?

Az, hogy mai nap nincs mi veit, nincs félmívelt ember, ki — római definitió szerint — „eretnek” ne volna!

IX.

Vallásüldözés a 19. században.

Csalódás volna azt hinni, hogy a vallásüldözésselve Rómában csak a múlt visszaélései közé tartozik. Ma is ez alapelve a kath. papságnak. Mert mindazon gaztettek, melyeket a papságról a história feljegyzett, a *türelmetlenségnek* eredményei valának; nem azon türelmetlenségnek, melylyel szilárd meggyőződés, hanem annak, melylyel az érdek tölti el a lelket. Róma türelmetlen, mert nem akarja tűrni azokat, kik a papuralmat el nem ismerik. Tyrannisálja a lelket ma is, hogy általa tyrannisálliassa a testet. A mai zsinat elé terjesztett *syllabusban* szóról-szóra olvassuk:

„IV. kán. Ha valaki állítja, hogy az igaz egyház nem képez egy testet, hanem különféle, keresztyénnek nevezett társaságokból áll, s ezek közt megoszlik; vagy, hogy a különféle, egymástól hitvallás által elválasztott társaságok Krisztus közönséges egyházának tagjai és részei: átkozott legyen.

V. kán. Ha valaki állítja, hogy Krisztus egyháza az örök üdvösség elnyerésére nem mindenkinek szükséges; vagy, hogy *bárminő vallásban levő emberelő üdvözülhetnek*: átkozott legyen.

VI. kán. Ha valaki állítja, hogy azon *türelmetlenség*, melylyel a kath. egyház minden oly vallásfelekezetet, mely a hit egységére nézve tőle különbözik, *száműz és elátkoz*, nem isteni jogon alapszik; vagy hogy a vallás igazságairól csak véleményei, nom pedig tudalmi levén, a *többi vallásfelekezeteket megtűrhetné*: átkozott legyen.”

Lehet-e nyíltabban hirdetni az intolerantia undok tanait, lehet-e világosabban elátkozni az összes civilizált világot, mint azt a nagy Gergelyek és Incék e törpe utódja cselekszi?

*

Ily tanokkal lépni fel ma, a 19. század második felében, – ezt találhatja valaki vakságnak, butaságnak, példátlan megátalkodásnak, – de meglepőnek nem.

Én a legnagyobb mértékben természetesnek találok, mert amíg a papság uralkodni akar, az intolerantia elvét, a papuralom ez előfeltételét meg nem tagadhatja.

És az intolerantia a papságban ma is oly erős, amely élénk benne a vágy az uralkodás után.

E türelmetlenségnek némely komikus nyilvánításai ugyan ma már megszűntek, minő például azon szokás volt hajdan *Toulouseban*, melynél fogva az ottani zsidóknak évenként háromszor meg kellett jelenniök a városi tanács előtt, hogy hivatalosan megpofoztasanak, – de ami megszűnt az intolerantia utálatos

szokásaiból, az megszűnt a világi hatalom felvilágosodása folytán.

A papság e tekintetben nem változott. S ha Franciaországban a 18. században megtagadták a haladoktól az utolsó szentséget, ha az „Unigenitus” constitutiót el nem fogadta, vajon nem történt-e meg 1819-ben Szászországban, hogy Golizin hercegnőtől a pap a gyóntatószékben megtagadta az abszolutiót. mert férje és gyermekei a – keleti egyházhoz tartoztak? s ki ne ismerné a békés eretneküldözés általánosan divatozó módjait, mint pl. azt, hogy protestáns nőt nem fogadnak el katolikus gyermek keresztyánjának, hogy mindenképp nehezítik a vegyes házasságok megkötését, hogy a protestánsnak, ha áttér a katolicismusra, ünnepélyesen el kell átkoznia még ma is eretnek szüleit, hogy az iskolában már a gyermeket is lázítják más vallásúak ellen, hogy még a halál után is különbséget tesznek ember és ember közt aszerint, amint meghódolt a papuralomnak vagy nem, midőn az „öngyilkosoktól, protestánsoktól, halva születettek és kereszteletlenekektől” megtagadják a rendes helyen való eltemetést?

A különbség a múlt és jelen közt csak az, hogy ma már nem onthat a papság annyi vért, mint hajdan, mert az államhatalom nem áll többé a papság zsoldjában, s büntetőtörvényei kiterjednek a szentelt kezekre is.

De azért e passió ma is megvan a papságban, a jezsuiták, s az általuk járszalagon vezetett római curiának ma is főcélja az eretnekek kiirtása.

Emlékezzünk csak vissza a Napoleon bukását követett restaurációra, midőn *VII Pius* első dolga volt a forradalom által eltörölt kánpadot visszaállítani, midőn 1818-ban az egyházi államban egyes *szabadkőművesek* még csakugyan kánpadra is vonattak, midőn Rómában a pápa titkos fennhatósága alatt a *santfedisták* titkos társulata alakult, melynek tagjai megesküdtek a „szabadelvűek véres kiirtására, tekintet nélkül állásra, korra és nemre”, s midőn Nimesban? miután Napoleon hadai a várost elhagyták, a papok a népet fellázták a protestánsok ellen, s a fanatizált tömeg, papok vezérlete alatt az „eretnekeket” meg-rohanva, házaikat felgyújtva, nejeiket meggyalázva? nem- és korkülönbség nélkül gyilkolva és pusztítva, oly katolikus vérorgiát produkált a 19. században, hogy egy III. Incének kedve telt volna benne!

Emlékezzünk csak az *Ubryk Borbála* szerencsétlen sorsára, ki csak egyike a hím- vagy nősténypapok kegyetlenségök áldozatainak.

Szolgálhatok egy ehez hasonló esettel is.

Borczymszky János orvos és irgalmas barát e rend prágai konventjében 17 évet töltvén, oly tapasztalatokat tett „testvéreidnek üzelmei felett, hogy el-

hagyva szerzetét, de jelentést tevén előbb rendfőnökének átment a porosz határon, s 1855. jan. 17-kén Siléziában, Petershainban, földije Nowotzky lelkész előtt protestánsná lett. Vigyázatlanul azonban ismét visszatérván Austriába, Morvaországban gens d'armeok által elfogatott, s nem a világi hatóságnak, hanem prágai szerzetének kezébe adatott, hol már 20 év óta egy szintén kitért barát Jozale Joachim szenvedett, kivel mint örültek bántak. Borczynszky a klastrom börtönébe vettetett az örültek cellái s a kloaka közé egy setét lyukba, s itt kellett élnie hitvány táplálékon, megfosztva az olvasás vigaszától, egy asketikus pap folytonos térítési kísérleteinek kitéve.

*

A pap kegyetlen marad és vérszomjas, – enélkül nem lehet valódi pap.

Vagy nem emlékeztek a protestánsok 1861-iki üldözésére a spanyol *Matamorasban*? Nem hirdették-e az 1866-iki porosz-osztrák háború kitörése előtt a délnémet ultramontánok nyíltan a 30 éves vallásháború megújítását a német protestáns államok ellen?

„A kath. spanyol nép, fejedelmeivel együtt eltaszítja magától a pogányokat, zsidókat és eretnekeket, e küldötteit a pokolnak, s azon időkben, midőn a tűz borzasztó joga uralkodott Európában, azoknak tömeges benyomulását ezen, a mi gyöngéd humanitás-

szájhőseinkre nézve oly borzasztó joggal akadályozta meg”, – így védelmezé legújabbán egy bécsi jezsuita lap a burgosi kormányzónak meggyilkoltatását Spanyolországban.

S ki ne ismerné *IX. Piusnak* e jellemvonását, ki idegen hadakat tart saját népe lemészárlására, ki bámulatos könnyelműséggel írja alá a halálos ítéleteket, mint aláírta egy szegény bolondét, ki Antonellit megdkarta verni, ki mint hajdan XIII. Gergely a párisi vérnászáért, hálaimákat rendez a mentanai vérfürdőért, s ki nem borzadott egy *Torquemádát*, ez undok szörnyalakját a spanyol inquisitionnak, szentté avatni?!

*

IX. Piusnak e tette, melytől, ha saját jobb érzése által nem is, de legalább a *szeméreméret* által vissza kellett volna tartóztatnia, kiáltóan hirdeti, hogy a papság nem javult a 15. század óta, hogy existenciájának egyik alapelve ma is a másvallásúak kegyetlen üldözése.

Azért, ha, midőn tekintetünket a múlttól a jelenre fordítva, a nemes megalégedés érzete fogja el lelkünket, látván, hogy a gyilok ma már ki van facsarva a papság orv kezéből: e nagy haladást a tökéletesedés terén, e hatalmas lépést Krisztus tanai felé, nem azon vallásnak köszönhetjük, melyet Róma papjai Krisztus vallásaként árulnak, hanem köszönhetjük a tolerancia, a vallásszabadság azon eszméjének, melyet korunk

civilisációjának sikerült a papság ellenére diadalra emelnie.

Sokáig nyögött a világ a vallásüldözés véres rendszerének uralma alatt. Midőn a vallás eszméje legerősebb, a papság hatalma legnagyobb volt: ököljog, eretneküldözés, boszorkányperzselés hirdették Róma fensőbbiségét. Majd szövetségre lépett az egyházi kényuralom a világgal, s ketten egyesülve, tyrannisálták a lelkeket, azon ismert elv szerint: „cuius regio, illius religio.” Feltámadt utóbb a philosphia, mely a 18. század európai liberalismusat teremté. De e liberalismus inkább a negatív mezején forgott, s pozitív nyilvánulásai, mint a filosof II. József türelmi pátense, csak önmegtágadó fellépései valának a szellemi despotismus régi elvének.

A valódi vallásszabadság eszméje Európának anynyi papi büntől megfertőztetett földjén nem is teremhetett. A francia forradalom maga is csak sajnos túlzásokra vezetett.

A mai nemzedékek Amerikától tanulták a vallásszabadságot. Az új világ, melynek ragyogó birodalmát a vallásüldözés elől menekültek alapíták, nemesen boszulta meg magát mostohaszülőjén: ama tyrannismus fejében, mely alapítóit hazájoktól megfosztá, a vallásszabadság szent tanát hozta ajándékkul az ó-világnak.

E nagy eszméért lelkesülnek ma Európa jobb-jai, s ha Róma szerencsétlen papja arra vetemedik.

hogy püspöki szavazógépével exkommunikációkat mennydörögtesen ez eszme hívei ellen, mely korunk egész civilisációján uralkodik, – a megjavult világ, kacagva e botor papot, tehetetlen vergődései felett a megvetés azon mosolyával fog napi-rendre térni, melyet a bűnös nyomor költ, mely önvétke folytán elveszte jogát a szájalomra.

X.

Szerencsés felfordulást!

Az idézett syllabus azonban, melyben Rómának bűnös papja oly szemtelen módon meri magát az egész civilisait világ meggyőződésének bírójául felvetni, nem meríti ki azon merényletek számát, melyeket a mai szent zsinat korunk szelleme ellen elkövetni készül.

Öszentsége megtette azt a bolondot, amivel másfél év óta fenyegetődznek ultramontán csatlósai, előterjesztést tett a zsinatnál a maga csalhatatlansága ügyében; mely is ékes szavakban így hangzik:

„Pótfejezet a római pápa primátusáról szóló dekrétumhoz, mely kijelenti, hogy a római pápa a hit és erkölcsi ügyeket illető határozataiban nem tévedhet.”

„A sz. római egyház a legfőbb és teljes primátust és principátust bírja az összes katolikus egyház felett, melyet magától az úrtól, sz. Péter, az apostolok fejedelme által, kinek utóda a római pápa, a hatalom teljességével átvettnek igazán és alázatosan elismer. És miként mindenekelőtt kötelessége a hitigazságot védeni, úgy kell, hogy netaláni kérdések, melyek a hitre vonatkozólag keletkezhetnek, az ő ítélete

által döntsének el, miután urunk Jézus Krisztus szavait, midőn mondja „te vagy Péter sat.” tekintetbe kell venni.”

„Az e helytt mondottakat bizonyítják a bekövetkezett események, melyek szerint az apostoli szék a katolikus vallást mindig szeplőtlenül megőrzé és a tant mindig tiszteletben tartá. Ezért tanítjuk mi a szent zsinat helyeslésével és definiáljuk, mint a vallás dogmáját, hogy isten segítségével a római pápa, – kiről sz. Péter személyében urunk Krisztus szinte monda: „imádkoztam éretted sat.”– nem tévedhet, ha, mint minden keresztyének legfőbb tanítója lépven fel, tekintélyével definiálja azt, amit a vallás és erkölcs ügyeiben az egész egyház megtartani köteles, és hogy a római pápa csalatkozhatlanságának és tévelynélküliségének e praerogatívája ép oly terjedelemmel bír, mint az egyház csalhatatlansága.”

„Ha azonban valaki, – mitől Isten óvja meg, – ezen definitionknak ellenmondani merészelve, tudja meg, hogy a vallás igazságától szakadt el.”

Ugyan van-e eszével élni tudó ember a világon, aki nem nevetné ki e szerencsétlen őrjöngőt?

*

Tudjuk a históriából, hogy keletkeznek a pápista dogmák.

Az események vagy egyik-másik kötnivaló fanatista szőnyegre hoz egy kérdést, – rendesen olyat, melyre a józan emberi ész, mint territóriumába nem tartozóra, feleletet nem adhat.

Az ily kérdés felett összevesz a nemes papi atyafiság. Előbb tollal, aztán ököllel. Ha szerét teheti, kerekít belőle egy kis vallásháborút, s mikor aztán a

papi vérszomj egy időre ki van elégítve, megszületik az új dogma, a buta világ épülésére s az okosnak mulatságára.

Így keletkezett a Krisztus istenségéről cikkely miután előbb a homousion és homoiousion vitézei egymás nyakát elszeldelték.

A nyakelmetélésekre a papság közt, bármily üd-
vös hatással bírna mai nap az ily papi polgárháború
ma már nem igen van kilátásunk. Az istentelen pol-
gári társadalom lehetetlenné teszi mai nap az ily szent
mészárlásokat, meg aztán a főtisztelendő klérus is
jobban megszedte már magát, semhogy annyi fárad-
sággal hizlalt hulláját oly verekedésekben kockáz-
tassa, minőkben a hajdankor vérittas barátai bűzhödt
babéraitak szereztek.

Hanem azért épen nincs kizárva annak lehe-
tősége, hogy jövőben is támadjanak vitás kérdések az
egyházban. Igaz ugyan, hogy ezentúl könnyebben fog
menni azoknak eldöntése, mert egy pápai fermán vagy
ukáz képes lesz akár az eget feketének deklarálni · de
azért mégis féltő, hogy új vitás kérdések zavarhatják
meg az egyház békéjét, mielőtt még őszentségének
ideje volna csalhatatlanságának ólmosbotjával szét-
verni a vitázó papi népség közt.

Ezen őszinte aggályaimnak bizonyítására szol-
gáljon néhány igen könnyen megtörténhető s közel-
fekvő eset.

Teszem azt: őszentségét komornyika vagy finác-
ministere, kit becsületes embernek tart, rászedi meg-

lopja. – Kérdés tehát: szabad-e eretnecség nélkül feltenni, hogy a pápát inasa vagy ministere megcsalhatja?

Vagy vegyünk egy még közelebb fekvő eshetőséget. Öszentsége méltóztatik magát leinni, mely állapotban valaki által megbosszantatván, össze találja szidni e valakinek „teremtését, istenét” – vagy mit én tudom mijét. – Kérdés: ha például öszentsége ittas állapotban valakinek az istenét összeszidja, köteles-e a kath. világ a pápának ezen szavait is dogma- erejűeknek tartani vagy nem?

Egy más eshetőség: öszentsége illuminait állapotban, ebéd után, földhöz vág például egy üveget. – Kérdés: köteles-e minden katolikus, az eretnecség bűnének kikerülése végett, mindennap, ebédután, egy-egy palackot szintén földhöz vágni? – sat. e kérdéseket in infinitum folytathatnók.

Ehelyett azonban vegyünk fel egy harmadik, szintén igen valószínű esetet; például azt, hogy a pápának kedvese szarvakat rak fejére. – Kérdés: szabad-e ezt lehetőknek tartani, anélkül, hogy elszakadnánk a hit igazságától?

Ily kérdések megszámlálhatlan mennyiségben támadhatnak, s eként az új dogma a kath. egyház benső békéjét nagy mérvben veszélyezteti.

E belviszályok elkerülésére, hódoló lélekkel teszem le a szent szék legkisebbik trónlépcsőjére igazhívő indítványomat.

Áll pedig ez abból, hogy hozzon a zsinat egy füst

alatt mindezen előfordulható esetekről már előre határozatokat; oly módon például, hogy dogma-alakba foglalja a következőket:

„Ha a római pápát inasa vagy bárki más megcsalja vagy meglopja: ő nincs megcsalva, mert ő csalhatatlan.”

„Ha a római pápa leiszsza magát, mely állapot közönséges bűnös embert beszámítás-képtelenné tesz: ő azért sohasem részeg, ivott légyen akármennyit, mert ez ellenkezik csalhatatlanságával.”

„Ha a római pápa valamelyik neje, szeretője vagy ágyasa mással összeszűrven a levet, őt megcsalja: azért ő még sincs megcsalva, mert ez nem egyezik meg a csalhatatlansággal.”

Es így tovább in infinitum, és in absurdum.

Különb en ezt az indítványomat ingyen adom öszentségének.

Ezekből aztán a vak is látja, hogy a római pápát ezentúl nem lehet megcsalni, mert ő csalhatatlan. Ellenben neki meg szabad csálnia mindenkit.

Ez következik először az új dogmából. De másodszor világosan kitetszik az egyház törtérijából is.

Két hatalmat ismerünk a törtérijában, mely privilegiumul fenntartotta magának a *becstelenséget*, – a magas portát és a magas vatikánt.

A török kasuisták kijelentik, hogy a hívőt semmi szerződés vagy eskü vallása rovására nem köti, s hogy a szultán saját úgy, mint elődjei szerződéseit

megszegheti. Az ultramontánok ugyanezt hirdetik a római pápáról.

A különbség a kettő közt az, hogy míg a konstantinápolyi szultánok e tant az életben mindig desavouálták, s szerződéseikben általában becsületesen jártak el, Krisztus állítólagos helytartói szóval és tettel máig gyakorolják a becstelenségnek e szennyes privilégiumát.

Csak egy példát idézek.

A pápa 1448-ban megkötötte a császárral a bécsi konkordátumot. „Alig volt a konkordátum megkötve, mond *Janus* idézett munkájában, midőn *III Calixt* pápa már 1457-ben a császárnak kijelenté: miszerint az magától értetődik, hogy a pápát a konkordátum nem köti; az apostoli szék teljesen szabad tekintélyét semmiféle szerződés nem korlátozhatja vagy kötelezheti, s ha ő ennek dacára a konkordátumhoz alkalmazkodik, ezt csak kegyelemből, békeszeretetből s a császár és a német nemzet iránti jóindulatból teszi. – Ez aztán elv maradt Rómában azontúl is. Oly tekintély, mint a pápai, így hangzott a római tan, nem kötelezheti le magát, mert az teljhatalmával ellenkeznek; még kevésbbé róhat kötelezettséget utódaira, mert minden pápa jogilag egyenlő a többivel „egyenlőnek pedig egyenlők felett nincs hatalma”. Az ország tehát kötve van a konkordátum által, a pápa nincs, így már Cataldino de Buoncampagni bolognai jogász, ki a pápa érdekében írt a bázeli zsinat ellen, hirdette: Bármit ígérjen is a pápa, teljhatalmánál fogva nincs

lekötve általa; mert miután neki mindenki alattvalóba minden szerződés és ígéret az ő részéről kegyelemmé válik, mely bármikor visszavehető; minélfogva a pápát, ígérete dacára, a zsinat végzései nem kötelezik. A német konkordátumra nézve 1610-ben a római Rotá-ban nyíltan kijelentették, hogy az csak kegyelemből adott privilégium, melyből tehát a pápára kötelezettség nem hárul.”

S a *szabad csalásnak e privilégiumát* ma is fenntartja magának a pápa, mint az a mai ultramontán írók irataiból kitetszik; a kik hallatlan szemtelenséggel hirdetik, hogy a pápát beleegyezése nem köti.

Nem tudjuk, valjon nem fogja-e a zsinat őszentségének e becses privilégiumát is dogmává emelni. Egy füst alatt bizony ezt is megtehetné, – nagyobb megvetést a mostaninál már úgy sem vonna magára.

Meg aztán többet is érne a praktikus életben e dogma a csalhatatlanság proklamációjánál. Mennyi adósságot csinálhatna e dogma alapján őszentsége, – anélkül, hogy vissza kellene fizetnie!

Nehogy azonban részrehajlással vádoltassam, ideírok *egy* tény, mely őszentségének csalhatatlanná deklarálását fényesen igazolja. A csalhatatlanság ugyanis emberfeletti tulajdon, tehát csak emberfeletti lényt illethet meg.

IX. Pius úr pedig ily emberfeletti lény, mert *csudákat képes művelni*. Már pedig aki a 19. század máso-

dik felében csudatévő hatalommal bír, az az élő lények lajtorjáján legalább is egy fejjel kimagaslik az emberség nagy tömegéből.

Öszentségének egy ily csudatételét beszélte el néhány hónap előtt a „S. K. Ztg.” római levelezője, úgy, amint azt a Vatikánban elmondadni hallotta.

Egy ember, ki számos éveken át roppant fájdalmakat érzett lábában, – így szól a szent történet, – s a legkülönfélébb orvosszereket sikertelenül megpróbálta, végre Rómába jött. Lába, főleg a sok mindenféle flastrom folytán oly állapotban volt, hogy a bőr rajta már fakéreghez hasonlított. Borzasztóan szenvedett, s csak nagy fáradtsággal és keveset tudott járni. Rómába érve, sikerült a szent atyánál külön kihallgatást nyernie. Elment tehát a Vatikánba. Fájdalmi nagyobbak voltak, mint bármikor. Midőn a sz. atya a kihallgatási terembe lépett, a szegény beteg nagy erőlködéssel megkísérté letérdelni; eközben azonban fájdalma oly nagy lőn, hogy halásápadta lett s egy kínos felkiáltást nem bírt elfojtani. A szent atya szokott kegyes modorában kérdé, mi baja. A szenvedő mindent elmondott. Erre IX. Pius komoly arccal monda neki, hogy legyen egy pillanatig nyugodtan, s feje felett megcsinálta a szent kereszt jelét, ünnepélyes hangon mondván: „Az atyának, fiúnak és szentléleknek nevében, ámen!”

Alig volt az ámen kimondva, Pius arca ismét felölté előbbi jóakaróan mosolygó kifejezését, – s székét ajánlva a betegnek, hosszabb ideig társalkodott vele.

Az idebent e majdnem bizalmas fogadtatás annyira meghatotta, hogy minden bajáról megfélekezni lát-szott: s midőn végre a szent atya elbocsátá, öröm-ittasan haladt végig a szobákon, csupán öszentségére gondolva. így haza érve, nagyban elcsudálkozott rajta, hogy beteg lábában semmi fájdalmat nem érez. Szobájába zárkózott tehát, levetkőzött és – képzeljük el örömét! – a fakéreg kinézésű, kiaszott seb helyén üde, tiszta bőr fedte be lábát!

E csudás eseményt rögtön elmondta az egész háznépnek, azután sietett egy második audienciát kérni a szent atyánál, melyet meg is kapott. Alig pillantá meg ekkor Piust, lábaihoz omlott s könyek közt rebegé:

— Szent atyám! Szentséged tudja, mily állapotban voltam az első kihallgatás alkalmával; most teljesen egészséges vagyok, s azon perc óta, melyben szentségedtől eltávozám, nem érzek többé semmi fájdalmat. Szentséged gyógyított meg, s én eljöttem, jótettét térdeimen megköszönni.

— Kedves fiam! – felelé erre Pius, nem én segítettem rajtad, hanem a szentháromság, mely többre is képes, mint beteg testrészek meggyógyítására.

Ez pedig megtörtént. Aki tehát nem hiszi, hogy IX. Pius csudákat tud mívelni, tehát félig ember, félig isten, . . . anathema sit!

Hanem azért e merényletek után, ha az új syllabus és a pápa csalhatatlansága zsinatilag kimondatnak, Pius úrnak minden csudatévő képessége sem menti meg többé Rómát a végveszedelemtől.

Azt tudjuk, hogy egy nagy nemzet méltó gyűlöletének közepette, szemben a civilisait világ megvetésével, ma már csak külhatalmak kegyelme tartja fenn a pápák rozszant trónusát.

E külhatalmak, hacsak önmagukat teljesen prostituálni nem akarják, tovább nem támogathatják a pápaságot.

Be kell látniok végre, miszerint minden állami hatalom, mely Rómát pártolja, kígyót melenget saját kebelén.

A keresztyénség nem ellenséges az állam iránt, de idegen tőle. Krisztus a pogány státussal szemben engedelmességet ajánlott híveinek; hazudott helytartói a keresztyén államok felett uralmat követelnek magoknak.

„A pápa minden hatalmasok fölé helyezve, hivatva van a hitetlen királyokat trónjukról lerántani, s őket, mint Lucifer papjait, a mélységbe taszítani” – tanítá az ultramontanizmus a reformatio korában, s valjon más szavakkal nem ezt hirdeti-e az új syllabus?

A római egyházat egész szervezete, egész szelleme az állam ellenségévé teszi, – kétszeres ellenségévé pedig minden szabad államnak.

A kormányok józanul nem támogathatnak tovább

oly hatalmat, mely elvi ellentétben áll az állam életfeltételeivel, mely lázadást prédikál híveinek a törvény ellen, melynek papjai breviáriumjokban naponként az állam elleni lazításokkal táplálják leiköket.

A római kúria ezen merényletei oly erélyes rendszabályokra kényszerítendik a kormányokat, melyek bevezetését kell hogy képezzék ez undok theokratia végfelbomlásának.

S a népek?

E kérdés nem kérdés többé. Mert valjon a legújabb események után pártolhatja-e még becsületes ember a pápát? – –

Róma meghúzta maga felett a halálharangot l
Szerencsés felfordulást!

XI.

Agitációk a népnevelés ellen.

Míg a püspökök Rómában ily istenes dolgokban fáradoznak, azalatt az itthon maradt minorum gentes sem nézik tétlenül a világ folyását, s minden lehetőt elkövetnek, hogy a népet a concilium hóbertos határozatainak elfogadására előkészítsék.

Különös buzgalmat fejtenek ki e derék urak a népnevelés megrontásában, midőn mindenfelé a közös iskolák ellen agitálnak. Sikerült is már a közösi iskolákat több helyen visszacsinálniok felekezetiékké.

Valóban bámulatos vaksággal kell annak a publikumnak megverve lennie, mely eszközül engedi magát a papi célok elérésére felhasználtatni.

Valjon nem ismerjük-e még eléggé a római pap-ság anti-civilizatórius irányát, mely Spanyolországban becsukatta az operaszínházat, mely oka volt, hogy' sokáig nem esett az eső, mely 1816-ban az egyházi állam visszaállítása alkalmával beszünteté Rómában a himlőoltást és az utcák világítását, mint az „isten-

telen” franciák által behozott újításokat, s a fanatizált tömeggel elpusztíttatá a rizsvetést, mert azt a „felvilágosodás daemonai”, a franciák vetették?

Mégsem nyílt fel szemünk a papság céljai felől, mely hadat ízén minden könyvnek, az ész minden termékének, nem véve ki a bibliát sem, mely 1816-ban, mint másutt, Magyarországon is beszüntteté a pozsonyi biblia-társulatot?

Csak rajta, adjátok az iskolát papok kezébe! Majd meg fogjátok érni, hogy a pogány klasszikusok helyett az ú. u. szent atyák ostoba, kulináris deákságon írt munkái fognak iskoláitokban elemeztetni, hogy gyermekeitek tudatlanabban, mert elcsavart észszel fognak kijönni az iskolából, mint a hogy belementek!

S mindezt azért, hogy a gyermekek „vallási nevelésben” részesüljenek.

De valjon kevésbbé szent törvény-e az ész, nem istentől ered-e az ész úgy, mint a vallás?

Minő eredményyel kell lennie ezen ú. n. vallási nevelésnek a gyermek értelmiségére, elképzelhetjük magunknak, ha meggondoljuk, miféle képtelenségek oltatnak e címen a fogékony gyermeki lélekbe.

Mert valjon mivé tette a papság Krisztus valását?

Kezdetben az egyházi szokások, szertartások különböző helyeken különbözők voltak, mert lényegesnek a hit, nem pedig a külsőségek tekintettek. A

papság jótevő kezelése alatt azonban csakhamar a külszín lett uralkodó. A hit egysége már a kultus egységében állt. A római liturgia és nyelv ráerőszakoltatok az összes katolikus világra, s tanná lett, hogy Istent csak görög és latin nyelven lehet tisztelni!

Ezáltal az istentisztelet érthetatlenné vált a népre nézve, ami érdekében is volt a papságnak.

A római vallás a nagy tömegre nézve rövid idő múlva nem volt már más, mint cifra liturgia; – melynek számos szertartását, ünnepét, Róma egyenesen átvette a pogány korból, mint például a Feriae Augusti ünnepnapját, melyből a St. Petri ad vincula ünnep készült.

A külsőségek és babona uralma tették a vallást.

A gépies imára a papokat magokat rászoktatta a breviárium, melynek olvasásánál kánoni szabályok szerint a figyelmezés nem is szükséges, s a „külső figyelem” elegendő. A papok aztán rászoktatták a népet is a gépies imádkozásra. A nép gyárilag üzte az olvasó lemorzsolását, s az új világ vademberei a papság kezéből a vallás tanait nem, csak annak külsőségeit vették át.

Eként a katholicismus már századok óta azon helyzetben van, melybe a zsidó vallást sülyesztették az írástudók és pharizaeusok Krisztus születése előtt.

A külsőségek mellett, mint mondtam, főrése a babonának van a katolikus tanokban.

A papság imádkozott a népért, s közbe-közbe csudákat mívelt a tömeg lelki épülésére, s ez míg egyrészt felgazdagítá a papokat, másrészt elbutítá a népet.

A szentek ereklyéinek s képeinek tisztelete által a vallás valódi fetisshimádássá lett.

Innen van aztán, hogy például a protestánsok mai nap vallásosabbak a katolikusoknál, hogy ma már a legbuzgóbb pápisták is, ha csak egy kis eszköz van, túlteszik magokat vallásuk parancsain: – Chateaubriand sohasem gyónt teljes életében!

*

S valjon mire is mehetne eszével élni tudó ember a római tanokkal?

Lássunk csak néhányat belőlök, intő például. Lássuk tisztelendő uraimék, mit csináltak önök Krisztus magasztos elveiből, s mi volna következménye, ha az ifjúság nevelése ismét kezökbe adatnék?

Krisztus, a világtörténet legnagyobb férfiainak, legnemesebb jellemeinek egyike, a demoralisait Palaestinában fellépett tisztább elveket hirdetni. Tanaiban a legfigyelmesebb vizsgálat is csak két hittételt fog felfedezni: az *Isten létezését s a lélek halhatatlanságát*, – két oly hitelvet, melyet nem ő talált fel, melyet már a zsidó vallásban készen lelt. Harmadik hitelvet, vagy jobban mondva, erkölcsi elvnek, mely Krisztus életének egyik vezéreszméje volt, a felebaráti *szeretet* parancsát tekinthetjük.

„Hidd Istent s a lélek halhatatlanságát és szeresd felebarátaidat, mint tenmagadat,” – íme egész lényege azon tanoknak, melyekért a nagy reformátor halált szenvedett közvetlenül a római helytartó, közvetve saját népe pápi pártjának kezéből.

Krisztus tehát vértanúja lett meggyőződésének. Azzá tették Juda papjai.

Képzelné is alig lehet nemesebb jellemet, mint aminő Krisztusé volt, ki látva nemzetének erkölcsi süllyedését s politikai elnyomatását, s ki népe e rohamos enyészetének okait saját papságának hazafiatlan uralomvágyában s az evvel járó demoralisációban találván, – feláll egymaga és hadat izén az uralkodó pártnak, hogy népét visszatérítse Istenhez, kitől a papság uralma eltávolítá.

S mit csináltak önök Krisztus nagyszerű alakjából?

Komédiást csináltak belőle, ki Isten létére emberi alakot ölt, hogy itt a földön *egy* tragédiát eljátszék, mint emberi alakot öltének a pogány mythologia istenei, hogy *egy* vagy más „sticklit” produkáljanak a halandóknak.

És miért tették ezt?

Egy „ember” tekintélyére hivatkozással, lett légyen az bármily nemes és nagy, még nem lophatták volna be észelferdítő tanaikat a nép lelkébe. Isten kellett önöknek jogcímül, köpenyül, s hogy ezt elérjék, az emberek legnagyobbikából *mythologiai torzképet* gyártottak!

De ha Krisztus isten, meg az isten is isten, akkor, önök feladták a monotheismust. Ezt pedig nem teheték, midőn ellenségeik ellen épen vádul hozták fel a polytheismust.

Két istenök már volt. Atya és fiú. Nemsokára hozzáadták a szentlelket is.

Lett egyszerre három isten.

E tan furcsa oppositio volt Krisztus emelkedett monotheismusával szemben.

De önöket ez meg nem zavarta. A népet már vagy még elég butának tartották arra, hogy ráparancsolhassák elhinni, miszerint a három isten mégis csak egy isten.

Három = egy. Ezt hinni kell Önöknek, s hinnie kell minden jámbor néptanítónak is, ki papi kézből állomást akar nyerni valamely iskolában.

De már kérdem, hogy tanítson az ily tanító, például *mathematikát*, midőn mindjárt a számtan első elemei összeütközésbe jönnek vallási meggyőződésével?

Ha hű akar maradni felekezetéhez, mindjárt az első praelectiót a mathézisből *hazugsággal* kell kezdenie.

*

Az úrvacsorából önök kannibálok lakomáját csinálták, melyben emberevésre tanítják a halandót.

Hogy pedig a ceremónia barbár jelleme ne legyen oly szembeötlő, feltalálták a transsubstantiatiót.

Erre nézve egy jó adoma jut eszembe.

— Hány isten van? – kérdé egy római misszionárius indián hívét áldozás után.

— Egy sincs; mert aki volt, azt az imént *meg-ettem*.

Már most kérdem, miként tanítson valaki phisikát a transsubstantiáció alapján?

Ilyenek Rómának minden tanai. S az ultramontanok, midőn a római vallást változhatatlannak hirdetik, még a reményt is megölik az iránt, hogy e tanok valaha az észszel megegyeztessenek.

Ily tanok alapján vezetett oktatás alá adni az ifjúságot, valódi orgyilkolási merénylet az ész ellen.

XII.

Még egy csomó anathema.

Az eddig ismertetett átkozódó firkákkal azonban még koránt sincsenek befejezve a mai szent zsinat botrányai.

Épen ma, midőn e füzetet befejezni akarom, hoz a posta egy csomó újabb *kánont*, az istenről, hitről, észről és vallásról, – melyekben IX. Pius 1864-iki syllabusának számos tételei positiv alakba foglalva, dogmáknak nyilatkoztatnak ki.

Méltó lesz e kánonokat egész terjedelmükben fenntartani az utókornak. – Az ékes okmányok így hangzanak:

Kánonok.

I. Istenről, a mindenek teremtőjéről.

1. A ki az igaz Istent, a látható és láthatatlan dolgok teremtőjét tagadja, – átkozott legyen.

2. Ha valaki nem irtózik állítani, hogy az anyagon kívül semmi sincs, – átkozott legyen.

3. Ha valaki állítja, hogy az isten és a természet anyaga és lényege ugyanaz, – átkozott legyen.

4. Ha valaki nem ismeri el, hogy a világ és minden, a mit az elfoglal, állománya szerint istentől teremtett semmiből; vagy ha mondja: hogy isten nem a szükségtől független akaratából teremtett, hanem azon szükségből, melylyel maga magát szereti, vagy ha tagadja, hogy a világ isten dicsőségére teremtett, – átkozott legyen.

Komolyan intjük a keresztyén hívőt azon csalóktól, kik, hogy istentelen tanaikat elrejtsek, a szent szavakkal: istentelenség, megtestesülés, megváltás, feltámadás sat. visszaélnek, midőn a keresztyén vallás tiszteletteljes misztériumait az össze-visszaforgatott pantheismusra alkalmazzák.

II. A kinyilatkoztatásról.

1. Ha valaki tagadja, hogy *egy* igaz íá tent, a mi urunk és alkotónkat abból, a mit alkotott, az ész természetes világa segélyével megismerni lehet, – átkozott legyen.

2. Ha valaki azt állítja, hogy lehetetlen vagy haszontalan, hogy az ember isteni kinyilatkoztatás által istenről és az őt illető tiszteletről oktattassék – átkozott legyen.

3. Ha valaki azt állítja, hogy az ember a természetfelettinak megismerésére nem isteni intézmény által emelkedhetik, hanem, hogy maga-magából folytonos előmenetel által juthat amaz igaznak és jónak birtokába, – átkozott legyen.

4. Ha valaki a szentírás könyveit, tökéletes alakban, minden részleteivel, a mint azokat a tridenti szent zsinat kiadta, nem tekinti szentnek és kánoniaknak vagy tagadja azok isteni sugallatát, – átkozott legyen.

III. A hitről.

1. Ha valaki azt állítja, hogy az emberi ész annyira független, miszerint annak istentől egy hit se parancsoltathatik, – átkozott legyen.

2. Ha valaki állítja, hogy az isteni hit nem különbözik a természetes tudománytól, melynek tárgyát a vallás vagy moráligázság képezi, s hogy eszerint nem szükséges a nyilatkozó isten tekintélye alapján nyilatkozott igazságban hinni, – átkozott legyen.

3. Ha valaki azt állítja, hogy lehetetlen, miszerint az isteni kinyilatkoztatás külső jelek által hitelesíttessék, s hogy mincnenki a saját bensőjében történt tapasztalás által vezetethetik a hitre, – átkozott legyen.

4) Ha valaki állítja, hogy csodák nem történhetnek, s hogy mindennemű elbeszélés, a szentírásban levők is, a regék és mesék körébe tartozik, vagy: hogy a csodákat soha sem lehet biztossággal elismerni, 3 hogy általuk a keresztyén vallás isteni eredete nincs kellőleg bebizonyítva, – átkozott legyen.

5) Ha valaki állítja, hogy a hit, melynek erejénél fogva a keresztyének az evangéliumi szent beszédeket fogadják, csupán az emberi tudomány szükséges indokai által célzott meggyőződés, vagy csak az élő hithez, mely szeretet által működik, szükséges az isteni kegyelem, – átkozott legyen.

6) Ha valaki állítja, hogy a hívők és azok állapota, kik megtértek az egyedüli üdvözítő hitre, ugyanaz, oly formán, hogy a katolikus hívő az egyháztól átvett vallásban, az összhang megszűnése esetében jogszerűen kételkedhetik, míg az egyház hitelreméltóságának tudományos bizonyítékait és vallásának igazságát kimutatja, – átkozott legyen.

IV. A hitről és észről.

1. Ha valaki állítja, hogy az isteni kinyilatkoztatásban nem foglaltatnak igaz és tulajdonképeni mysteriumok, hanem, hogy minden vallás-dogma, egy helyesen képzett érte-

lem által természetes indokoknál fogva megérthető és megmagyarázható, – átkozott legyen.

2. Ha valaki állítja, hogy az emberi disciplinák minden természetfeletti kinyilatkoztatásra való tekintet nélkül megfoghatók, s hogy ezen disciplinák következményei, ha összeütközésben is vannak a katolika tannal, az egyháztól el nem ítéelhetők, – átkozott legyen.

3. Ha valaki állítja, hogy szabad az egyháztól elátkozott véleményeket táplálni vagy tanítani, csak ha nem mint eretnkségek voltak elátkozva, – átkozott legyen.

4. Ha valaki állítja, hogy az egyház által hozott dogmáknak egykor, a tudomány előhaladásához képest, más értelmet tulajdonítanak, mint a melyet az egyház elismert és elismer, – átkozott legyen.

Azért pásztori hivatásunk kötelességszerű gyakorlatában, minden igaz keresztyén hívőt, főleg pedig azok előjáróit és tanítóit felhívjuk a Jézus Krisztus szívére, és parancsoljuk ugyanezen istenünk és megváltónk tekintélyénél fogva, hogy a nevezett tévelyeknek a szentegyházból való kiűzése – és a tiszta hitvilág terjesztéseiben buzgólkodjanak és fáradozzanak. De mivelhogy nem elég eretnek tévelyeket kerülni anélkül, hogy azon tévedéseket is kerüljük, melyek többé-kevésbé ezekkel határosak – azért figyelmeztetjük, hogy a constitúciókat és dekrétumokat megtartsák, melyekben ama téves vélemények, bár nincsenek ott felsorolva, a szent szék által számúzve és megtiltva vannak.

Így beszél Róma.

Tegye kezét szívére minden ember, ki eszével élni tud; valjon nem érzi-e magát ezek után istentelen eretneknek?

E tételekben a ka holicismus egész intelligentiája el van átkozva.

És mi megnyugsunk benne teljesen; mert a pápai anathema ma már az észnek nélkülözhetetlen garde des damesja.

*

Nincs már annyi helyem e lapokon, hogy részletes cáfolásába és elemzésébe foghatnék e papírra rakott káromkodásnak; de azt hiszem, felesleges is volna e fáradság.

E tételek képtelen s nevetséges volta sokkal szembeötlőbb, semhogy azt bőven demonstrálni kellene.

Azon ellentét kimutatására azonban, mely Róma tanai és a mai civilisait világ meggyőződéseik közt létezik, tán nem cselekszem haszontalan dolgot, ha a pápaság különböző átkozódó poémáinak tételeivel szembeállítom azon elveket, melyek felett a mívelt világban nincs többé nézetkülönbség.

Kísértsük meg, lehető katolikus alakban.

Antisyllabus.

1.

Az emberi ész, tekintet nélkül istenre, egyedül ítélhet a jó és rossz, az igaz és hamis közt; az ész már önmagában törvény, és teljesen elegendő a maga természetes erői által az emberek és népek jólétét megalapítani.

2.

A vallás minden igazságai az emberi ész természetes erejéből erednek; az ész tehát a legfensőbb szabály, mely szerint az ember mindennemű igazságok ismeretére juthat.

3.

A tudománynak nem szabad és nem lehet magát semmiféle tekintélynek alárendelnie.

4.

Az egyháznak nemcsak soha nem szabad a philosphia ellen fordulnia; de sőt köteles annak tévedéseit is eltérni, s bevárni, hogy önmaga igazítsa ki azokat.

5.

A római szék s a római congregációk dekrétumai gátolják a tudomány szabad haladását.

6.

A philosophiának nem szabad a természetfeletti kinyilatkoztatásra tekintettel lennie.

7.

Mindenkinek szabadságában áll azon vallást felvenni és vallani, melyet, az ész világossága által vezéreltetve, igaznak tart.

8.

Bármely vallás gyakorlatában megelheti valaki az örök üdv útját s az örök boldogságot.

9.

A protestantizmus nem más, mint különböző formája ugyanazon keresztyén vallásnak, melyben ép úgy lehet tetszeni istennek, mint a katolikusban.

10.

Az egyházi hatalomnak a maga tekintélyét az államhatalom engedélye s beleegyezése nélkül gyakorolnia nem szabad.

11.

Az egyháznak nem áll jogában dogmailag kimondani, hogy a katolikus egyház az egyedül üdvözítő.

12.

A római pápák és zsinatok átlépték jogos hatáskörüket, államok és fejedelmek jogait bitorolták, s még vallási és erkölcsi kérdésekben is számos tévedéseket követtek el.

13.

Az egyháznak nincs joga sem kényszerítő eszközöket alkalmazni, sem akár közvetett, akár közvetlen világi hatalmat gyakorolni.

14.

Az egyház szolgálói s a pápa a világi ügyek vezetésébe való minden befolyásból kizárandók.

15.

Az egyház és egyházi személyek immunitási joga a polgári jogon alapult.

117

15.

A papi bíraskodás a papok polgári ügy, mint büntető-ügyeire nézve az apostoli szék beleegyezése nélkül, sőt ellenzése dacára is eltörlendő.

16.

Szabad nemzeti egyházakat alakítani, melyek a római pápa tekintélyétől teljesen függetlenek.

17.

A világi hatalomnak jogában áll az ú. n. konkor dátumokat az apostoli szék beleegyezése nélkül, sőt akarata ellenére is beszüntetni s érvénytelennek nyilvánítani.

18.

Az államhatalomnak felügyeleti joga van az egyházi ügyek felett.

19.

A nyilvános iskoláknak az állam, illetőleg a világi hatalom vezetése alatt kell állniok; és pedig oly módon, hogy semmi más tekintélynek, sem az iskolai fegyelemben, sem a tantárgyakba s tanrendszerbe, sem a tanítók alkalmazásába semmi beleszólása ne legyen.

20.

Az állam java megkívánja, hogy a népiskolák, s általában minden nyilvános oktatási intézetek az egyház minden vezetése és befolyása alól emancipáltassa-

nak, s teljesen a világi elemek hatósága alá rendeltessenek.

21.

Katholikus férfiaknak is szabad helyeselniök az oly népnevelést, mely a vallást s az egyház tekintélyét semmikép sem veszi tekintetbe, s mely a tudományok s az életben szükséges ismeretek terjesztésétüzi ki egyedüli céljául.

22.

A világi hatalom a püspökségek alapítása s püspöki székek betöltése ügyében nem köteles a pápa akaratára hajolni.

23.

Királyok és fejedelmek nemcsak ki vannak véve az egyház joghatósága alól, de felette is állanak.

24.

Állam és egyház egymástól elválasztandók.

25.

A házassági kötés természeti jognál fogva nem feloldhatatlan, s a felek elválasztása bizonyos esetekben világi hatóságok által megengedendő.

26.

Az egyháznak nincs jogában házassági akadályokat megszüntetni, ez a világi hatalom kizáró jogát képezvén.

27.

Pusztán polgári szerződés elegendő az érvényes házasság-kötésre.

28.

A coelibátus megszüntetendő. A házasság-élet elébe teendő a nem-házasság-életmódnak.

29.

Az egyház szabadsága és javára nézve mellőzhetlen szükség a pápa világi hatalmának eltörlése.

30.

Az általános és korlátlan vallásszabadság és vallási jogegyenlőség mindenütt kimondandó.

*

Nem folytatom tovább, nem akarok unalmassá válni.

E tételek igazolására azonban kijelentem, miszerint mindezek benne vannak Pius úr syllabusáiban, csak hogy épen megfordítva.

Kell-e, lehet-e ennél ékesszólóbb ítéletet mondani Róma törekvéseire?

XIII.

Püspökfalatok.

De ha Rómának már elvont tanai is ily éles ellentétben állnak a józan észszel, valjon mit szóljunk azon módhoz, melyen e tanok a gyakorlatban megvalósíthatnak?

E tanok csak az utat nyitották meg az emberi kedélyhez és fantáziához, azáltal, hogy az észet elölték.

A kedélyre és képzeletre hatni, e kettőt elcsábítani, illetőleg terrorizálni: ez volt kezdet óta azon eszköz, melyet a papság legnagyobb eredménynyel használt hatalma öregbítésére.

Az ámitásnak egyik főeszköze, mint már egyszer bővebben kifejttem, a szentek, ereklyék és csudák valának.

Koronként valódi láz lepte meg a papságot a szentek fabrikációjára, mint például Nagy Károly alatt, ki végre is kénytelennek látta magát hatalomszavával betiltani a szentek személyállományának szaporítását; kegyetlenül mázolt szent képek hulltak alá az égből sat.

S valjon nem kellett-e a nép lelkének meghódnia e csudák előtt, midőn például Péter és Pál apostolok Attilának megjelenve, megtilták neki Róma hántását, és ő engedelmeskedett, – vagy midőn a 8. században Róma vidékén megtalálták Petronillának, azon szent Péter, első római püspök leányának holttestét, ki leányával együtt sem római püspök nem volt, sem Rómát sosem látta?

Nem kellett-e a hiszékeny népnek a porba borulnia azon papság előtt, melynek kedveért már egyszer a 9. században a szentek ereklyéi annyi csudát műveltek, hogy némely püspökök szükségesnek tarták a további csudákat betiltani, s melynek javára még a 18. században Parisban is megtörtént, hogy sz. Medárd sírján annyi csuda ment végbe, miszerint a király hasonlókép kénytelen volt a szent ereklyék vendégszereplésének folytatását betiltani, – ami természetesen sikerült is?

Méltó lesz e helytt néhány újabb adattal illusztrálni a papság ezen népámító és népbutító politikáját.

*

E butítási politikára nézve igen jellemző a többi közt az askézis rendszere, mely vagy örültségre, vagy – legtöbb esetben – tettetésre vezetett.

Az indus fakírok s a keleti barátok, – úgymond Gibbon, – egyaránt meg voltak róla győződve, hogy a test és lélek minden erőinek elvonásában a tisztább

szellem felemelkedhetik az istenség élvezéséhez. Egy XI. századbéli zárdaapát ez elmélkedések módját a következőkép írja le: „Midőn egyedül vagy celládban – úgymond az askézis e profeszora, – zárd be az ajtót s ülj egy szögletbe, emeld szellemedet minden hiú és mulandó dolog fölé, szakálladat s álladat nyugtasd melleden, szemeidet s gondolataidat fordítsd hasad közepe felé, a köldök tájékára, és keresd a szív helyét, a lélek székét. Kezdetben minden setét és komor lesz előtted, de ha egy nap s egy éjjel e helyzetben kiállód, kimondhatatlan örömet fogsz érezni, mert alig találta meg a lélek a szív helyét, rögtön egy titokszerű és aetherikus világosság fogja körülözönlöni.” E világosságot, a megzavarodott képzelet, üres gyomor és üres agyvelő e gyümölcsét a quietisták, mint isten legtisztább és legtökéletesebb lényét imádták.

Képzeljétek el aztán az ily istentisztelet civilizáló hatását!

*

De lássuk néhány példáját a szentek és ereklyék csodatételeinek.

Midőn Decius császár a keresztyéneket üldözte, így beszéli el ugyancsak Gibbon a *hét alvó szent* hírhedett legendáját, – hét nemes ephesusi ifjú egy közel fekvő hegy oldalában lévő terjedelmes barlangba rejtőzött, a hol is a zsarnok őket zsákmányul veté az éhhalálnak, a barlang bejárását nagy kövekkel eltorlaszoltatván. Az ifjak csakhamar mély álomba merül-

tek, mely, anélkül, hogy életerejüknek ártana, bámulatos módon száznyolcvan esztendeig tartott. Ez idő elteltével Odolius rabszolgái, ki örökség útján a hegy birtokába jutott, eltakaríták a barlang nyílásától a köveket, hogy építkezésre használják, a napvilág behatott a barlangba, s a hét alvó felébredett. Így – mint ők gondolták – néhány órai álom után az éhség intését érezték, s megegyeztek benne, hogy egyikök, Jamblichus, titkon menjen vissza a városba, kenyeret hozni társai számára. Az ifjú – ha ugyan e szót még használnunk szabad, – szülővárosát alig ismerte meg újra, s bámulatát még inkább növelte egy nagy kereszt, mely diadalmasan állt Ephezus kapujának tetején. Különös viselete s ódivatú nyelve zavarba hozta a süttöt, kinél Deciusnak pénzével, mint a birodalom forgalmi eszközével fizetni akart, s Jamblichus azon gyanú alapján, hogy kincset talált, a bíró elé vezetett. Itt kölcsönös kérdések napvilágra hozták azon rendkívüli felfedezést, hogy mióta Jamblichus és társai a zsarnok elől menekültek, már majd két évszázad múlt el. Az ephezusi püspök, a nép, a hatóságok, s mint mondják, maga a császár is sietett a hét alvó barlangját meglátogatni, kik a jötteket megáldák, történetüket elbeszélték, aztán csendesen elszenderedtek az úrban.

Nemrég a pozsonyi újságban olvastuk a következő sorokat egy katolikus pap tollából:

„Ha főtisztelendőséged a nagy csudákat látni

akarja csak menjen szent Ágostonhoz; nála őriztetnek a legnevezetesebb szentségek s minden szerdán és pénteken megnézhetők” – így szólt vezetőm és én elmentem a csudákat megnézni. Egy pompás üveg-szekrényben, szép bársony-párnán láttam azon *kötelet, melylyel Júdás magát felakasztotta*, mint Cicero-ném megmagyarázta. Miután e kötelet, melynek authenticitása felett kételkedni itt kész veszedelem volna, kellőleg megbámultam volna, vezetőm előmutatá *Gábor arkangyal egyik szárnyát*, melyet VII. Gergely különféle „jelek és csudák” kíséretében kapott az égből. Ezután öregem sokat mondó tekintettel elbeszélte, miszerint ismer egy jámbor embert, ki birtokában van *egy* „teljesen ép és jól megőrzött tollnak” ugyané szárnyból, s talán hajlandó is volna azt átengedni. Miután azonban semmi vágyat nem mutattam e toll bírása iránt, megnéztem még azon *kakas taraját*, mely akkor kukorékölt, midőn Péter apostol mesterét elárulta, azon botot, melylyel Mózsés a veres tengert szétválasztá s végre Noe apánk – szakállát.

*

Egy német lapból írom ide a következőket: Karanthánban és a szomszéd tartományokban a nép közt nagy tömegekben terjesztenek egy kis nyomtatványt, melynek címlapján egy átkozottul kiférfázott monstancia képe alatt ez olvasható:

„Valódi képe azon monstanciának, melyben urunk Jézus Krisztus csudatévő szent vére őriztetik,

s felső Karanthánban, Grosskirchheimban a szent vér templomában ájtatosan tiszteltetik és mutattatik.” (Megszentelve).

Eszerint „approbálva” van a következő elbeszélés:

„Leírása annak, miként hozatott az egy szent keresztből kifolyt vér a boldogult Briccius által Konstantinápolyból a sz. vér templomába.

A boldogult Briccius, születésére nézve dán, sejtén az új királynak törekvését a bálványimádás újból való megszilárdítására, elhagyva hazáját, Konstantinápolyba, Törökország fővárosába ment, s itt 914-ben VIII. Constantin görög császárnál hadi-szolgálatba lépett. Vitézsége és képességei által csakhamar a császár legkedvesebb hadvezérévé lett. Hú maradván keresztýén elveihez, megundorodott a görög udvar erkölceitől, nem lelte többé ott-maradását, s beadván lemondását, elbocsáttatását kérte. A császár sajnálkozva adta meg kérését, mondván: Menj isten nevében, de előbb kérj tőlem egy császári ajándékot.

Constantinápoly egy kis zöldes üvegnek birtokában volt, mely néhány csöppet tartalmazott a szent vérből, mely a monda szerint a sz. Zsófia templomában egy keresztből omlott ki, melyet egy zsidó vakmerő kézzel átszúrt. Ezen, a Constantinápolyi pátriárka által üvegbe felfogott szentséget kérte Briccius jutalmul. Nehogy azonban a constantinápolyiak ezt megtudván, őt megfoszszak kincsétől, *sebet vágott lábikrájába s abba rejté a szent üveget.* A júli alpeseken keresztül Salzburg felé vándorolt, de ezen ország

szélén éjjel egy hózivatar által eltemettetvén, meghalt. Hullája úgy találtatott meg, hogy arra menő emberek három zöldelő rozskalászt láttak a hóból kiállani. A megtalált test erre kocsióra tétetett s a mai goth egyház helyén eltemettetett. Rövid idő múlva észrevették, hogy a halottnak egyik lába kiáll a sírhalomból, s ezt siettek a salzburgi érseknek megjeleníteni. A vizsgálat aztán rávezetett a lábán levő sebre s az abban rejlő üvegre, s a konstantinápolyi pátriárka konstatírozta, mily becses kincs jutott a karantáni templom birtokába.”

A sír helyén persze templomot építettek, s e templomban a főoltártól balra egy magos szentségtárban egy monstranciában a zöld üveg, a másikonban a három rozskalász mutattatik.

De íme vége felé járunk, – nem a papi ámítás példáinak, hanem e füzet papirosának. Illő tehát még végül megemlékeznem derék főpapjainkról, kiket idestova haza várunk Rómából.

Sok mindenfelét beszéltek a lapok a magyar püspökök oppositójáról a zsinaton. Mindazonáltal ez oppositio nem gátolta meg őket öszentsége legmagasabb tetszésének kiérdemlésében, mely tetszésnek kalapformában való bizonyítványát *Simor* úr tán már el is hozta magával Rómából. Ha még nem hozta is, nyugodtan alhatik felőle, hogy többé el nem szalasztja.

Különben akármit tegyen a magyar episkopátus, annyi áll, hogy hazajövet egygyel több dicsérőt fog találni, mint elmenet. Mert tudnivaló, hogy azóta *Szilágyi Virgil* úr lapot indított meg, melyet ugyan a szedőn és korrekteron kívül nem olvas senki, de mely azért hatását remélhetőleg nem tévesztendi el. – Értvén t. i. e hatást oly módon, mely Török és Lonkay uraknak még sok keserű órát szerezhet. S azon tiszteletemnél fogva, melylyel e két derék úr iránt viseltetem, figyelmeztetem őket előre: vigyázzanak arra a Szilágyira, mert az veszedelmes *concurrans*.

Persze csak *felfelé* veszedelmes; mert a közönségnél Szilágyi úr ép *úgy egy* számnélküli zérus, mint Török úr és hivatalos kebelbarátja Lonkay. Mert hát mit ér olyanok által dicsértetni, kik az ellenkezőt *nem merik* tenni?

TARTALOM.

	Lap.
I. A zsinat káromkodik	3
II. A papság vérszomja	20
III. A papi vérszomj forrása	29
IV. A pogány Kóma vallásüldözései	37
V. Az inquisitio s a fóruma elé tartozó bűnök	46
VI. A pogány s keresztyén Kóma gyilkolási eszközei	57
VII. Egyes képek a papi szelídség vérkrónikájából	70
VIII. Égrekiáltó számok	79
IX. Vallásüldözés a 19. században	84
X. Szerencsés felfordulást!	92
XI. Agitációk a népnevelés ellen.....	108
XII. Még egy csomó anathema	110
XIII. Püspökfalatok	120